

6-7 Eylül

EYLÜL 2018 / SAYI 4

duvardibi

Bu sayıda...

5

Eritme programının bir halkası olarak 6 Eylül 1955 olayları

9

Mini pogromlar ve münferit linçler arasında
6-7 Eylül

18

6-7 Eylül'ün son tanıkları

21

Azınlıkların göçe zorlanması

25

Milli bir proje olarak 6-7 Eylül

29

En kahraman bakkal: Akın Gıda

36

6-7 Eylül: Hesabı sorulmayan suçlar kendini tekrarlar

41

7 Eylül'de kimse gece olmasını istemedi

44

'Ermeni PKK'lılar' söylemi ve 6-7 Eylül korkusu

48

FB'li Lefter: Göçüp gitti sessiz, sitemsiz

51

Nubar Terziyan: Ermeniler polis olabilse tanıyamayacaktık

59

Kitaplarda '6-7 Eylül'...

Selamlar,

Gazete Duvar yayına başladığı günden bu yana sadece enformatik içeriği değil, o içeriklerin daha iyi anlaşılabilmesi için gerekli düşünsel, uzmanlığa dayalı içeriğin üretim ve sunumuna da önem vermeye gayret etti. İnternetin sağladığı hızlı enformasyon ve bilgi akışının yararlarının yanı sıra, bir müddet sonra baş edilmesi zor bir kargaşaya, en özetle aranan şeyin bulunmasını güçleştiren bir entropiye yol açmak gibi zararlı yönleri de olduğu malum. Bu güçlüğü aşabilmek için Duvar Kitap ile başladığımız derlemelere Duvar Dibi ile devam ediyoruz. Başlangıç itibarı ile Gazete Duvar'ın Forum sayfalarında kullanılan metinlerin bir derlemesinden oluşan dergimizin dördüncü sayısının başlığı '6-7 Eylül'

Mihail Vasiliadis, Foti Benlisoy, Nikolaos Stelya, Hasan Kaya, Pakrat Estukyan, Adem Erkoçak, Garo Paylan, Efe Beşler, Serdar Korucu, Yüksel Işık, Süleyman Çeliker ise 6-7 Eylül dosyamıza katkıda bulunan isimler.

Her zaman dediğimiz gibi: Gayret bizden himmet okurdan... İyi okumalar.

Yayın Tarihi: Ağustos 2018

Genel Yayın Yönetmeni: Ali Duran Topuz

Yayına Hazırlayan: Cennet Sepetci

AND Gazetecilik ve Yayıncılık, San. ve Tic. A.Ş. adına Yayın Sahibi: Vedat Zencir

İcra Kurulu Başkanı ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Ömer Araz

Katkıda Bulunanlar: Mihail Vasiliadis, Foti Benlisoy, Nikolaos Stelya, Hasan Kaya, Pakrat Estukyan, Adem Erkoçak, Garo Paylan, Efe Beşler, Serdar Korucu, Yüksel Işık, Süleyman Çeliker

Yönetim Yeri: Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad. Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234 Sarıyer/İstanbul Santral (212) 3463601, Faks (212) 3463635

Duvar Dibi Dergi'de yayımlanan yazı, haber ve fotoğrafların her türlü telif hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin alınmadan, kaynak gösterilmeden ve link verilmeden iktibas edilemez.

<https://gazeteduvar.com.tr>
info@gazeteduvar.com.tr

Eritme programının bir halkası olarak 6 Eylül 1955 olayları

Kapıcımız Ahmet Efendi eline bir bayrak alarak apartman önüne çıkmış, arkasından kale kapısını andıran apartman kapısını kapatmıştı. “Burada gâvur yoktur” diye bağırıyor, durmadan bayrağını sallıyordu. Sonradan öğrendiğimize göre, tahrip edilecek yerlere önceden konan özel işareti de silmişti. Ahmet Efendi bizi kurtardıktan sonra apartman kapısını açmış bayrağını bırakmış bir kazma alarak kırıp dökenlere katılmıştı.

MİHAİL VASİLİADİS

6 Eylül 1955 pogromu tek başına ele alınarak incelenebilecek bir olay değildir. Bir olaylar zincirinin halkasını oluşturur. Diğer halkaların en önemlileri arasında, Varlık Vergisi, 1964 sürgünleri, 1940 yılında azınlık erkeklerinin toplama kamplarına yollanması, “Vatandaş Türkçe konuş” kampanyası gibi girişimler vardır. Müslüman azınlıklar için ise, asimilasyon programları uygulanmış ve hedefe ulaşabilmek için kullanılan “tutkal”, din, milliyetçilik ve “öteki” yaratmak olmuştur. Bu “ötekiler” arasında, pek çok durumda, bu ülkenin –Anayasaya

göre eşit- vatandaşlarının da gösterilmesi ayrı bir özelliktir. (bk. “Nihal Atsız’ın oğluna vasiyeti”)

‘Eritme programı’ olarak adlandırılan zincirin hedefi, din farkı nedeniyle asimilasyona dirençli olan gayrimüslim azınlıkların sayısını azaltarak eritmek ve bu yolla onların elindeki ekonomi dallarının –bugünkü tabirle- “yerli ve milli” kişi ve kuruluşların eline geçmesini sağlamaktı.

‘Eritme programı’ zinciri halkaları arasında 6 Eylül halkasının önemli bir özelliği vardır: O güne kadar uygulamalar genellikle yasalar ya da resmi olarak alınan kararlar vasıtasıyla yerine getirilirken (Varlık Vergisi yasası, 1964 sürgün kararları vs.), 6 Eylül pogromunda silah olarak bizzat halkın kendisi kullanılmıştır. Bunun için Rumlar ‘ötekileştirilmiş’, düşman olarak gösterilmiştir. Dünyada “Greek Cypriot” olarak tanımlanan Kıbrıs’taki Yunan toplum için (onlar kendilerini ‘Helen Kıbrıslı’ olarak tanımlar) başta Türk basını olmak üzere, “Rum” tabiri kullanmıştır. Böylece Kıbrıs’ta meydana gelen ve Türk kamuoyunda infial uyandıran olaylar halk tarafından kolayca komşuları Rumlara mal edilebilmiştir. Bunun neticesine, o dönemde kalmakta olduğumuz apartmanın kapıcısı Ahmet efendinin davranışında bizzat şahit oldum. Her ne kadar bu olayı yazmış ve anlatmışsam da, burada tekrarlamakta fayda olacağını düşünüyorum:

Tarlabaşı caddesinde 6 katlı 230 no’lu apartmanın birinci katında oturmaktaydık. Karşı köşemizde –sonradan Emniyet Müdürlüğü olan- polis karakolu vardı. Mal sahibemiz Selânik göçmeni Muhibbe Hanım dışında apartman sakinleri Rum ve Ermeni idi. Hepimiz korku ve telâş içindeydik. Kırıp dökecek, tahrip ve talan ederek gelen güruh yaklaştıkça korkumuz artıyor, perde arkasından gördüklerimiz bizi dehşete sürükliyordu. Bu arada kapıcımız Ahmet Efendi eline bir bayrak alarak apartman önüne çıkmış arkasından kale kapısını andıran apartman kapısını kapatmıştı. “Burada gâvur yoktur” diye bağırıyor, durmadan bayrağını sallıyordu. Sonradan öğrendiğimize göre, tahrip edilecek yerlere önceden konan özel işareti de silmişti.

Ahmet Efendi bizi kurtardıktan hemen sonra apartman kapısı-

“6 Eylül pogromunda silah olarak bizzat halkın kendisi kullanılmıştır. Bunun için Rumlar ‘ötekileştirilmiş’, düşman olarak gösterilmiştir. Dünyada “Greek Cypriot” olarak tanımlanan Kıbrıs’taki Yunan toplum için başta Türk basını olmak üzere, “Rum” tabiri kullanmıştır. Böylece Kıbrıs’ta meydana gelen ve Türk kamuoyunda infial uyandıran olaylar halk tarafından kolayca komşuları Rumlara mal edilebilmiştir.”

//

6 Eylül olaylarının “spontane” olduğu iddiası da ortaya atılmıştır. Ancak bu olaylar gayet dikkatli bir şekilde hazırlanmış ve titizlikle uygulanmış bir plan çerçevesinde başlamış ve gelişmiştir. “Spontane” başlamadığı kesindir. Sonradan “nitelik” değil “nicelik” değiştirerek çıkırından çıkmış olması muhtemel olabilir.

nı açmış, içeri girerek bayrağını bırakmış, eline bir kazma alarak kırıp dökenlere katılmış ve ilerideki Rum ev ve dükkânlarını tahribe başlamıştır.

Pek çok Türkün, Rum vatandaşları korumak için çaba gösterdiği söylenmiştir. Bu bir yarım gerçektir. Evet, 6 Eylül sabahı ve evvelki günlerde, Rum dostlarına nasihatlerde bulunan, o gün dışarı çıkmamalarını salık veren, çocuk ve kadınlara dikkat göstermelerini telkin eden, hatta onları evlerine misafirlik için davet edenler olmuştur. Ancak bunu Rumları eşit vatandaş olarak kabul ettiklerinden değil, dostlarını korumak için yapmışlardır. (Hiç unutmam, bir ‘dostum’ bana “Yahu Mihail ne iyi adamsın. Rum olduğuna bin şahit lâzım” deyivermişti!) Ahmet Efendi olayı bunların kanıtıdır: Önce vicdanının sesine uymuş, hemen sonra ise kendisine düşman belletilen kişilere karşı “ödevini” yerine getirmiştir.

Genel bir görüş, 6 Eylül pogromunu Kıbrıs olayına bağlar. Bu doğru değildir. Kıbrıs bir fırsattı, neden olsaydı Ermeni ve Yahudi toplumları kapsama alınmaz, onların ev ve iş yerleri işaretlenmezdi. Kıbrıs özellikle İngiliz politikasının hedefiydi (bk. Dr. Dilek Güven’in ilgili doktora çalışması) oysa organize edenler bir taşla iki kuş vurmak istemiş, eylemin ‘eritme programlarına’ da faydalı olmasını sağlamışlardır. Eğer Kıbrıs konusu ortaya çıkmasaydı, herhalde başka bir bahane aranacaktı.

6 Eylül olaylarının “spontane” olduğu iddiası da ortaya atılmıştır. Ancak bu olaylar gayet dikkatli bir şekilde hazırlanmış ve titizlikle uygulanmış bir plan çerçevesinde başlamış ve gelişmiştir. “Spontane” başlamadığı kesindir. Sonradan “nitelik” değil “nicelik” değiştirerek çıkırından çıkmış olması muhtemel olabilir. Ancak bir devletin ve onun hükûmetinin Anayasa ve diğer yasalarının güvencesi altında bulunması gereken kendi vatandaşları aleyhine komplo hazırlayarak, onları koz olarak kullanmayı düşünmesi dahi büyük bir suçtur.

O dönemde ve olaylardan çok önce başlayarak, iktidar ve muhalefet partilerine mensup milletvekilleri Meclise Rum aleyhtarlığını kışkırtacak yayınlara yol açan önergeler vermeye başlamışlardır. Devrin basını, tek elden çıktığı belli olan uydurma haberler yayımlamaktaydı. Bunlara göre, kendi öz ihtiyaçlarını

bile yıllardan beri çok zor koşullar altında sağlayabildiği bilinen Patrikhane, Kıbrıs'a yardım yolluyordu!

Yazımızı bitirirken şunun belirtilmesi gerekir:

6 Eylül olayları Rum toplumu için bir kırılma noktası olarak değerlendirilmelidir. Olaylardan hemen sonra nüfusunda gözle görülür bir azalma olmamasına karşın, o ana kadar istikballe-rini burada gören ve planlamasını buna göre yapan bu toplumun insanları, artık kendilerinin değilse bile çocuklarının geleceğinin burada olamayacağına, onlara doğdukları yerde huzurlu bir hayat hakkı tanınmayacağına karar vermişlerdir. Çocuklarına daha sağlam bir istikbal hazırlayabilecek planlar yapmışlar ve yatırımlarını da ona göre ayarlamışlardır. Dokuz yıl sonra, devlet sürgün politikasını uygulamaya başlayınca, nüfus hızla azalmış, doksan bin kişilik toplum, 18 ay içerisinde otuz binin altına düşmüştür. '70'lerin ortalarına gelindiğinde ise bu sayı beş binin altındaydı.

Bu gün, yaş ortalaması altmışı aşmış olan bu toplumun altı yüz aile dolaylarında kaldığı tahmin edilmektedir...

Mini pogromlar ve münferit linçler arasında 6-7 Eylül

6-7 Eylül pogromuna dair tüm tanıklıkların ortak noktası, korkudur. Yüz bin insanın seferber olduğu o gecede yaşanan saldırılara, yağma, cinayet, yaralama, tecavüz ve tacizlere dair korku. Hiç de masum sayılamayacak nedenlerle adı “olaylara” çıkarılmış 6-7 Eylül pogromu, Cumhuriyet devrinde yaşanmış en kitlesel ve en büyük kolektif linç eylemlerinden biri olduğundan bunda şaşacak şey yok elbette. Ancak boyut ve kapsamı ne kadar büyük olsa da 6-7 Eylül gecesini bu korku deneyimi açısından biricik kılmak doğru değil.

FOTİ BENLİSOY

Şehrin Rumca gazetelerinden birinde çalışan babası akşama doğru eve geldiğinde telaş içerisindeymiş. Dora, babasının annesine, onu ve üç kızkardeşini alıp bodruma saklamasını söylediğini hatırlıyor. Babası sonra evlerinin zemin katında yer alan bakkal Anastas'ın dükkanına inmiş ve sahibinin adını yazan tabelayı sökmüş. Sonra eve saldıran olursa belki durdurabilirim diye elinde kezzap şişesi balkona çıkıp beklemeye başlamış. Tabelayı sökmek kâr etmemiş, Anastas'ın bakkaliyesi toplanan kalabalıkça un ufak edilmiş. Dora ve kendinden küçük kardeşleri olan biteni o keşmekeşte tam anlayamamış ama o sırada 12 yaşında olan ablaları Smaragda korkudan tir tir titriyor, sarsılarak ağlıyormuş. Kardeşleri, Smaragda'nın renginin değişip sapsarı kesilmesine bir türlü anlam verememiş. Neticede kızlarıyla bodruma saklanan kadının ve balkonda saldırganları bekleyen adamın korktukları olmamış, saldırganlar onlara ulaşamamış ama o gece Smaragda'nın kalbi korkuya daha fazla dayanamamış ve küçük kız ertesi sabah hayatını kaybetmiş.

Küçük Andon'un anneannesi o zamanlar Balat'ta yaşıyormuş. Saldırgan kalabalık sokaklarına gelmeden az evvel yaşlı kadın komşusu Zehra Hanım'a gitmiş. Sonra "olaylar" başlamış. Kalabalık kadının evini yakarken Zehra Hanım bayrak sallıyor, Andon'un anneannesiye Rum olduğu anlaşılmasın diye alkışlıyormuş. Evinin yıkılışını korku dolu gözlerle ama fark edilmek için de saldırganların arasına karışıp tezahürat ederek, alkışlayarak izliyormuş.

6-7 Eylül pogromuna dair tüm tanıklıkların ortak noktası, korkudur. Yüz bin insanın seferber olduğu o gecede yaşanan saldırılara, yağma, cinayet, yaralama, tecavüz ve tacizlere dair korku. Hiç de masum sayılamayacak nedenlerle adı "olaylara" çıkarılmış 6-7 Eylül pogromu, Cumhuriyet devrinde yaşanmış en kitlesel ve en büyük kolektif linç eylemlerinden biri olduğundan bunda şaşacak şey yok elbette. Ancak boyut ve kapsamı ne kadar büyük olsa da 6-7 Eylül gecesini bu korku deneyimi açısından biricik kılmak doğru değil. 6-7 Eylül'ü İstanbul Rum toplumu açısından bir istisna, bir anomali sayan yaklaşım 1955'in o meşum gecesinden önce de sonra da adı sanı anılmayan, hakkında anmalar düzenlenmeyen sayısız mini linç girişiminin yaşandığını, bunların Rumların şehirdeki deneyimleri açısından belirleyici olduğunu es geçmez. Bu mikroskobik pogromların

6-7 Eylül pogromuna dair tüm tanıklıkların ortak noktası, korkudur. Yüz bin insanın seferber olduğu o gecede yaşanan saldırılara, yağma, cinayet, yaralama, tecavüz ve tacizlere dair korku. Hiç de masum sayılamayacak nedenlerle adı "olaylara" çıkarılmış 6-7 Eylül pogromu, Cumhuriyet devrinde yaşanmış en kitlesel ve en büyük kolektif linç eylemlerinden biri olduğundan bunda şaşacak şey yok elbette.

kimisi basında yer bulur. Mesela gazetelerden Şişli’de Stavro Markopulo isimli bakkalın “Türk bayrağına ve hükümet erkânına dil uzatmak küstahlığında” bulununca, civarda bulunanların saldırısına uğradığını ve “linç edilme tehlikesi atlatan” Stavro’nun “polis kordonu altında karakola götürüldüğünü” öğreniriz.

Ancak küçük 6-7 Eylül’lerin büyük çoğunluğu gazete sütunlarında kendilerine yer bulamayacak denli gündelik, münferit ve sıradandır. Mesela 1970’lerin başında on yaşındaki oğlu arkadaşlarınca “Makaryos’un piçi” denilerek dövülen kadının Yunanistan’a göç etmek durumunda kalması basında yer almaz, bu tür gündelik linçlerin çetelesi tutulmaz. Çoğu insanın böyle “münferit” saldırı ve tacizlerin sonucunda artık dayanmayıp göç etmek durumunda kaldığını bilmeyiz. Rumlar (ve sair gayrimüslimler) bu münferit eylemlerin hiç de münferit olmadığını, böyle her saldırının, hiç değilse potansiyel olarak devlet aklına dayandığını, ondan ilham aldığını, onun “milli” eğitimle, medyayla şunla bunla içselleştirilmiş, popüler kılınmış versiyonlarında moral dayanağını, ideolojik meşrulaştırılmasını bulduğunu çok iyi bilirler. Bu minik ve münferit linç girişimleri hakkında takibat yapıldığında meselenin geçirilmesi, hatta mağdurun suçlu muamelesi görmesinin büyük ihtimal olduğunu yaşayarak öğrenmişlerdir. Bu dersi ben de ortaokuldayken, bir gün okul çıkışında kalabalık bir grup üzerimize saldırıp çok sayıda öğrenciyi küfürler ederek dövünce almıştım. Polis saldırı hakkında bir soruşturma başlatmış ve neticede “olayları” başlatanın Türk gençlerini güya “Osmanlı piçi” diyerek tahrik eden bizler, yani saldırıya uğrayanlar olduğu sonucunu çıkarıvermişti. (Kissadan hisse: Gayrimüslim olunca saldırı ihtimaline karşı okuldan “toplu çıkış” yapmayı üniversiteye girmeden çok evvel öğrenmeniz kuvvetle muhtemeldir.)

Rumlar (ve sair gayrimüslimler) bu münferit eylemlerin hiç de münferit olmadığını, böyle her saldırının, hiç değilse potansiyel olarak devlet aklına dayandığını, ondan ilham aldığını, onun “milli” eğitimle, medyayla şunla bunla içselleştirilmiş, popüler kılınmış versiyonlarında moral dayanağını, ideolojik meşrulaştırılmasını bulduğunu çok iyi bilirler.

Elza Niyego'nun cenazesi

Bu mini pogromların hesabı sorulmaz, sorulamaz. "Gâvurlar" bu ülkede ölüsünün yasını tutmanın, cinayete kurban giden için adalet istemenin dahi "Türklüğe hakaret" sayılabileceğini bilirler. 1927 yılında Elza Niyego adlı Yahudi genç kadının kendisinden yaşça hayli büyük bir erkeğin, eski bir subayın "aşkına" yanıt vermeyince katledilişi "iyi" bir örnektir. Osman Ratıp adlı şahıs, Elza'yı uzun bir dönem taciz ettikten sonra, Elza'nın nişanlandığını öğrendiğinde genç kadını işinden evine dönerken sokak ortasında bıçaklayarak öldürür. Elza'nın cenazesine 20 bin insan katılır, cenazede "adalet istiyoruz" sloganları atılır. Basın durur mu, hemen durumdan vazife çıkartır ve cenazenin "Türklüğe" bir "hakaret" teşkil ettiği temasıyla bir tezvirat kampanyasına girer. Öyle ya bir gayrimüslim öldü diye ortalığı velveleye vermeye gerek yoktur. Cenazeye katılan birçok Yahudi gözaltına alınır, dahası Yahudilerin ülke içinde serbest dolaşımına kısıtlar getirilir. Mesaj nettir: "Gâvur gâvurluğunu bilmeli" fazla ses çıkarmamalıdır.

Rumlar açısından korku adeta kalıcı bir deneyimdir ve 6-7 Eylül 1955 gecesiyle sınırlı değildir. Rumların çoğu, hikmet-i hükümetin gayrimüslim topluluklara karşı işlenmiş büyük suçlara bulaşmış bulunduğu bu ülkede sıradan bir didişmenin, gündelik bir tersleşmenin dahi büyük bir ihtimalle kendilerine (en iyi ihtimalle "kibarca") bu topraklarda "yabancı" ve en nihayetinde ancak belli sınırlar dahilinde "hoşgörülebilir" insanlar oldukla-

rının hatırlatılmasıyla sona ereceğini tahmin ederler. Bu zaten sıkça deneyimledikleri ve daha küçük yaştan içselleştirdikleri bir haldir. Bırakın 6-7 Eylül gibi bir saldırıyı, 1929 yılının başında Tatavla'da olduğu gibi bir Rum mahallesi topyekûn yansa ilk suçlu görülüp içeriye alınanların mahallenin Rum cemaat yöneticileri olacağı, bununla da kalmayıp basında bir de “-Çifte kavrulmuş nedir? – Tatavla'da yandıktan sonra, tevkif edilen Rum Mütevellileri” gibi fıkraların ya da “Biri diğerine: -Adam arkamızdan boyuna ‘Aman yandım!’ diye söyleniyor. Diğerinin cevabı: -Belki Tatavla'dır” diye yazan karikatürlerin çıkacağı deneyimle sabittir. Neticede gayrimüslimlerin bizatihi varlığı “Türklüğe hakaret” sayıldığından onlara düşen olabildiğince silikleşmek, adeta görünmez olmaktır.

1948 yılında Beyoğlu'nda doğmuş olan Elpiniki bu süreklileşmiş korkuyu şöyle anlatıyor: “Hayatımız çok zordu çünkü Türklere dair hep bu korku vardı. Rahat olamazdık, rahat davranamazdık. Çünkü hiç gitmeyen, içimize kök salmış olan bu korku vardı... Geceleri sokakta pek dolaşamazdık, bize saldırırlar korkusuyla Yunanca konuşamazdık. Beni kaç kere itip kakmışlar, üzerime tükürmüşlerdi...” İşte Rumları doğup büyüdüğüleri toprakları terke zorlayan esas itibariyle bu gündelikleşmiş, sıradanlaşmış, insanın içine işlemiş korkudur. Türklüğe hakaret davalarının, Vatandaş Türkçe konuş kampanyalarının, gündelik aşağılanmaların yarattığı ve her gün yeniden ürettiği o sürekli tedirginlik hali. İstanbul'un o bahsi çok edilen “kozmpolit” geçmiş şehrin sokaklarına sinmiş korkuyla, o korkuyu doğurup yayan boğucu eşitsizlikle damgalanmıştır. O korkunun ürünü olan kolektif acz nedeniyle, “azlaştırılmış ve azınlıklaştırılmış” bir topluluk olarak Rumlar ve sair gayrimüslimler, ne yapsalar ne etseler yabancı ya da dışarlıklı kalacaklarının bilinciyle mümkün merteye etliye sütlüye bulaşmaz, alttan alır, fazla görünür ve duyulur olmamaya çalışırlar.

***

Azınlıklaştırma mekanizması, sömürgecilik karşıtı yazının atalarından Tunuslu Albert Memmi'nin Sömürgecinin Portresi Sömürgeleştirilenin Portresi adlı çalışmasında ortaya koyduğu duruma benzetilebilir. Memmi'ye göre, “Tıpkı burjuvazinin bir proletarya imgesi sunması gibi, sömürgecinin varlığı da sömür-

Rumları doğup
büyüdükleri toprakları
terke zorlayan
esas itibariyle bu
gündelikleşmiş,
sıradanlaşmış,
insanın içine işlemiş
korkudur. Türklüğe
hakaret davalarının,
Vatandaş Türkçe konuş
kampanyalarının,
gündelik aşağılanmaların
yarattığı ve her gün
yeniden ürettiği o sürekli
tedirginlik hali.

Ancak “azınlık” ne kadar ayaklar altında çiğnenirse, muzaffer gaspçı milliyetçilik de kendini o kadar suçlu ve tehdit altında sayar. Böylece, kendi ritminden sürekli beslenen, şiddetlenen bu mekanizmanın ivmesi yükselir. Azlaştırılan topluluk iyice eridiğinde, demografik olarak “tehdit” sayılamayacak konuma getirildiğinde dahi milliyetçiliğin beka kaygısı silinip gitmez. Her krizde, her keskin dönemde nükseder.

geleştirenin bir imgesine çağrı yapar ve bunu dayatır. Bu imgeler, sömürgecinin ve burjuvanın varlığının ve davranışlarının şoke edici görünmemesi için bahane haline gelir.” Bunun için sömürgecinin yüce erdemleri (ilerleme, medenileştirme vs.) vurgulanırken sömürgeleştirilenin de bu tâbiyetini, bağımlı konumunu ve ezilmişliğini doğal ve makul kılacak erdemsizlikleri (kadercilik, miskinlik, ilkelik, durağanlık vs.) tekrarlanır. Benzer bir durum azınlıklaştırmada da söz konusudur. Milliyetçilik de azınlık haline getirilen topluluklara dair kendi imgesini imal eder. Azınlığın azlaştırılma ve azınlıklaştırılmasını güya meşru kılan bir anlatı benimsenir. Ermeni ya da Rumların Türklere ihanet ettiği, yabancı güçlerin maşası haline gelerek Türkleri arkadan vurduğu, lobi faaliyetleriyle Türkiye’nin başına her daim çorap ördüğü vs. hep bu mekaniğin ürünü olan ve azlaştırma ve azınlıklaştırma pratiklerini (mülksüzleştirmeyi, “ekalliyet” sayılan topluluğun kültürel ve sosyal hayatını sürdürülebilirlik olanaklarını ortadan kaldıran Türkleştirme politikalarını vs.) meşru, haklı ve doğal kılmaya koşulmuş söylemlerdir.

Albert Memmi, bir gaspçı olarak sömürgecinin Neron kompleksinden muzdarip olduğunu yazar. Aynı şey otokton sayılan toplulukları azlaştırıp azınlıklaştıran milliyetçilikler için de geçerlidir. Aslında Roma tahtı Neron’un değil, üvey kardeşi Britannicus’un hakkıdır. Ancak Neron, Britannicus’un itibarını zedeleyen çeşitli hile ve desiselerle Britannicus’un yerini alır. Ancak imparator olmak Neron’a yetmez. Britannicus’un varlığı ona hep bir gaspçı olduğunu hatırlatacaktır. O nedenle Britannicus’u öldürür, nişanlısı Junia’ya tecavüz eder; bir gaspı başka bir gasp, bir adaletsizliği başka bir adaletsizlik izler ve Neron bir tirana dönüşür.

İşte milliyetçinin zaferi de Neron gibi onu asla tatmin etmez. Çünkü aslında (kendisinin de çok iyi bildiği gibi) haksız bir el koyma, bir gasp eylemi olan zaferinin (Rumların sürgün edilip yersiz yurtsuzlaştırılmasının) ve bu zaferin kazanılma koşullarının aklanması gerekir. Aklamak için Rum (ya da diğer gayrimüslim toplulukların) geçmiş ya da gelecek “ihanetlerinin” sürekli başlarına kakılması, onların ulusal bünyeye yabancılıklarını vurgulayan Türkleştirme politikalarının konusu haline getirilmeleri gerekir. Ancak “azınlık” ne kadar ayaklar altında çiğnenirse, muzaffer gaspçı milliyetçilik de kendini o kadar suçlu ve

tehdit altında sayar. Böylece, kendi ritminden sürekli beslenen, şiddetlenen bu mekanizmanın ivmesi yükselir. Azlaştırılan topluluk iyice eridiğinde, demografik olarak “tehdit” sayılamayacak konuma getirildiğinde dahi milliyetçiliğin beka kaygısı silinip gitmez. Her krizde, her keskin dönemeçte nükseder.

***

Enzo Traverso’nun hatırlattığı üzere günümüzde, Gulag’ın anısı devriminkini, Yahudi soykırımının anısı büyük antifaşist mücadelelerinkini, köleciler barbarlığın anısı sömürge karşıtı mücadelelerin hatırasını silmiştir adeta. Muktedirlerin denetim ve gözetimindeki “yüzleşmelerde” kurbanların-mağdurların anıları yad edilir, onların zafer ve yenilgilerinin anısı değil. Geçmişte kurbanlar kadar sömürü ve tahakküme karşı mücadele edenler de olduğu ve kurbanların çoğunun aslında bu ikinciler olduğu unutturulmaya çalışılır. Böylece geçmiş mücadelelerinin anısı silikleştirilir ve geçmiş, ancak pasif bir biçimde anılacak bir felaketler toplamına indirgenir. “Ölenlerin dövüşerek öldükleri” es geçilir, devletin alicenaplığının eseri olacak bir özürle hatıraları yâd edilebilecek pasif kurbanlar oldukları kafamıza kakılmaya çalışılır.

...Yerdeyken oğlumun
bağırışını işittim:
'Kemal Abi! Babamı
öldürüyorsunuz!'
Bunun üzerine biletçi
Kemal afalladı,
diğerlerini durdurdu
ve kalabalıkla
uzaklaştı. Karım ve
oğlum beni içeri
aldılar."

6-7 Eylül'den ve Rumların tedricen yok edilmesinden hatırlamamız gereken sadece pasif kurbanlar, Türkleştirme politikalarının mağdurları değildir, olmamalıdır. İstanbul'un belki de ilk sınıf sendikalarını kuran Rum işçi ve sosyalistlerini, Beynelmilel Amele İttihadı'nda örgütlenen ve Türkiye'ye devrimci sendikalist fikirleri taşıyan Rum devrimcilerini, onların umutları ve yenilgilerini unutmaya, onların mücadelelerini es geçmeye hakkımız yok. 6-7 Eylül dehşetinin kurbanları kadar kendince direnmeye çalışanları da hatırlayacak aktif bir belleğe ihtiyacımız var. Burgaz'da yağmacıların motorlarını (kimisi elde silahla) durduran ada halkını, İstanbul'un değişik semtlerinde saldırıganların karşısına sopayla, taşla, kezzap şişesiyle, bazen sadece sözleriyle duran Rumları da anmalıyız. Linççi kalabalığın yüzüne "ben de sizin kadar bu toprakların parçasıyım" diye haykırıranları, linççi şiddetin karşısında durabilen çocukları da:

"Yağmanın gürültüleri yaklaşmaya devam ediyordu. Yovani'nin bakkal dükkânına saldırıyor olmalıydılar... Hemen ardından evimize ilk taş atıldı. Toplanan kalabalık evin önündeki arsaya yığılmış olduğum kömürleri pencerelerden içeri fırlatıyordu. Daha sonra kalabalık bir süre için evin önünden uzaklaştı. Yarım saat sonra yeni bir grup evin önüne geldi. Başlarında vapurlarda bilet kesen Biletçi Kemal vardı. Kemal'i eskiden beri tanırdım, baş ağrılarından yakınırdı. Çengelköy'de tek buzdolabı sahibi bendim ve Kemal'e sık sık buz temin ederdim. Aramızdaki hukuka güvenerek onunla konuşmaya karar verdim. Evdeki Türk bayrağını alıp aşağıya indim. Beni görünce şaşırıp gerilediler, suskunluktan istifade edip konuşmaya başladım: 'Ben, Apostolos Nikolaidis, sizin gibi burada doğup büyüdüm. Sizin gibi askerlik yaptım. Sizler gibi Türkiye vatandaşıyım. Kıbrıs'ta olanlarla hiçbir ilgim yok. Ben de Allah'a inanıyorum. Ailemi ve evimi rahat bırakın, unutmayın ki ben de sizin kadar bu toprakların parçasıyım.' Sözlerimi kısa süreli bir sessizlik izledi. Birden bir çığlıkla irkildim: 'Türk bayrağının bu gavurun elinde işi ne?' Yakınımda olan birkaç kişi üzerime atıldı. Kafama sopalarla vurdular. Yerdeyken oğlumun bağırışını işittim: 'Kemal Abi! Babamı öldürüyorsunuz!' Bunun üzerine biletçi Kemal afalladı, diğerlerini durdurdu ve kalabalıkla uzaklaştı. Karım ve oğlum beni içeri aldılar."

6-7 Eylül'ün son tanıkları

Heybeliada'dan bakıldığında İstanbul'dan dumanlar yükseliyordu. Değirmenburnu Sahili'nden İstanbul'un kıyılarını gözlemleyenler eski imparatorluk başkentinde anormal bir durumun hakim olduğunun farkındaydılar. Adada da karmaşık bir durum söz konusuydu. Sahilde bir güruh Ayios Nikolaos Kilisesi'ne saldırmış, kilisenin tarihi çanını hedef almıştı. Ruhban Okulu yolunu askerler kesmişti. Hınç dolu güruhun okula yaklaşmasına izin verilmiyordu.

NİKOLAOS STELYA

İstanbul'un geneline yayılan ve tüm gayrimüslim, Lozan Anlaşması döneminin moda deyimıyla 'azınlıklarını' etkileyen olağanüstü durumun ana odağına Kıbrıs olayları vardı. Londra'da adanın kaderini belirleyen ve Türkiye'nin ilk defa davet edilmiş olduğu Kıbrıs Konferansı esnasında, günlük bir gazete Selanik'te Mustafa Kemal Atatürk'ün evine bomba atıldığı haberini geçmiş ve haberin duyulmasından sonra kin ve nefret dolu halk yığınları sokaklara dökülmüştü. Kabaran Sünni-Türk milliyetçiliğinin

06 Eylül 2016

odağında İstanbul'un son Rum, yani Bizans-Osmanlı sakinleri ve diğer 'azınlık' nüfus vardı.

Tüm bu çarpıcı gelişmelerin yaşandığı bir esnada, öğretmen adayı, iktisatçı Niko, Karaköy vapuru ile o çok sevdiği Heybeliada'sına dönmüştü. Askerdeyken subaylarından azar işitmemek için 'Nihat' 'kod adını' kullanan ve canından çok sevdiği Eleni'si ile bu şekilde mektuplaşan Niko'nun çok yakın bir Türk arkadaşı vardı. Arkadaşın ismi Nedim idi. Nedim Adnan Menderes hayranı bir Demokrat Parti destekçisiydi. Türk-İslam sentezi çizgisindeki bir partiyi destekleme seçimi, Nedim adına Niko ile kalıcı bir dostluk kurmanın önüne geçememişti. Niko ile talebelik yıllarından kalma güzel bir dostluğu vardı.

İKİ DOSTUN SON SOHBETİ

'Sen en iyisi adana ve o çok sevdiğin kızın yanına git, yarın yahut ertesi gün istenmeyen nahoş olaylar olabilir' demişti Nedim Niko'ya, 6-7 olaylarının patlak vermesine saatler kala. Bu aynı zamanda ayrılmaz ikili arasındaki son dostça sohbetti. Nedim'in İstanbul'daki yağmalama ve şiddet olaylarına karışmış olmasını Niko ölümüne dek affetmeyecekti.

6-7 olaylarının doruk noktası Niko'yu Heybeliada'daki, Osmanlı devrinden kalma tahta, ahşap evinde yakalamıştı. Olayların yatışmasından sonra eşine ve kızlarına anlattığı üzere, sokaklardaki büyük huzursuzluk Niko'nun ruhuna hayatının sonuna dek unutamayacağı bir korku hissi salmıştı. 'İçimde bir Don Kişot uyanmıştı. Bir yandan öfke doluydum. Diğer yandan kafama bir tencere geçirip evin merdivenlerinin alt kısmında depo olarak kullandığımız alana sığınmak istiyordum,' derdi Eleni'sine ve kızlarına Niko.

Niko'nun ruhunun Don Kişot kılığına büründüğü bir esnada Eleni'nin ailesinin başı milliyetçi grupla dertteydi. Eleni, iki büyük kız kardeşi, annesi ve Rum komşular milliyetçi grubun hedefindeydi. Heybeliada'nın merkezindeki tüm Rum evleri sözlü ve fiili tacize uğramaktaydı. Ama tüm bu olumsuzluklara ve kaba ırkçı dalgaya rağmen Heybeliada'nın ve bu kadim toprakların 'güzel' insanları da yok değildi. Eleni'nin Türk komşusu bu zor anlarda Rum komşularına evini açmıştı. 'Kızlar sizin güvenliği-

//

'Sen en iyisi adana ve o çok sevdiğin kızın yanına git, yarın yahut ertesi gün istenmeyen nahoş olaylar olabilir' demişti Nedim Niko'ya, 6-7 olaylarının patlak vermesine saatler kala. Bu aynı zamanda ayrılmaz ikili arasındaki son dostça sohbetti. Nedim'in İstanbul'daki yağmalama ve şiddet olaylarına karışmış olmasını Niko ölümüne dek affetmeyecekti.

//

//

Yıllar sonra kendisinin ve Niko'sunun 6-7 Eylül tecrübesini bu satırların yazarına anlatırken Eleni şu noktanın altını özellikle vurgulayacaktı: 'O gece insanlara olan güvenimizi kaybettik. O tarihten sonra Türklere hiç güvenemedik'.

//

niz bana ait'. Ne güzel bir laftı bu Eleni'nin işittiği, çöldeki vaha misali. O gün, o kritik anlarda o komşunun yürekli duruşuyla Eleni ve ailesi büyük bir tehlikeyi küçük badirelerle ve bir ömür boyunca sürecek olan korkuyla atlatacaktı.

6-7 Eylül olaylarının ardından ilan edilen askeri sıkıyönetim, göstermelik adli kovuşturmalar ve Yassıada Mahkemeleriyle bu büyük travmanın maddi yönleri geçirtilmeye çalışıldı. Ancak o olayların esas yönü maddi değil, maneviydi. Yüreklerde yaratılan büyük korku ve öfke, sokaklarda kabaran milliyetçi-ırkçı dalga o günden sonra hep Türkiye'nin gündeminde kaldı. 'Burada istenmiyoruz, Atina'ya göç etmeliyiz' derdi Niko 1980 cuntasına sayılı günler kala, sıırıslıkam aşık olduğu Eleni'sinin kucağında hayata gözlerini yumana dek. 6-7 Eylül tarihlerinde yaşadığı Don Kişot 'macerası', 'Eleni'min başına bir şeyler gelecek' korkusu ve babasının Şişli Rum Mezarlığındaki ebedi mekanının talan edilmesini hiç affedemeyecekti ömrünün sonuna kadar Niko. Nedim'in 'ihanetiyse' ayrı bir travmaydı. Vatan bildiği, ömrünü atfettiği topraklardan ve Heybeliada'sında bu şekilde ruhen 'kopacaktı' Niko.

O GECE DEN SONRA...

Niko'nun ölümünden yedi yıl sonraysa, Eleni kızlarını ve torunlarını ardında bırakıp, küçük oğluyla beraber İstanbul'dan ebediyen kopacaktı. Yıllar sonra kendisinin ve Niko'sunun 6-7 Eylül tecrübesini bu satırların yazarına anlatırken Eleni şu noktanın altını özellikle vurgulayacaktı: 'O gece insanlara olan güvenimizi kaybettik. O tarihten sonra Türklere hiç güvenemedik'.

Kendi öz vatanının insanına karşı duyduğu güven hissini 6-7 Eylül tarihinde ebediyen kaybeden Eleni 2013 yılının Eylül ayında Atina'da bir hastanede hayata gözlerini yumdu. Son bir dileği vardı. Doğduğu ve canından çok sevdiği topraklarda, Niko'sunun yanına gömülmek.

Bir sabah, Türk Hava Yolları'nın tarifeli bir uçağıyla Eleni yurduna ve Niko'suna geri döndü. 6-7 Eylül olaylarının ardından tam 58 yıl geçmişti. Ülke çok değişmişti ama travmalar hep aynı kalmıştı.

Azınlıkların göçe zorlanması

İlk göç hareketleri ve Türkiye’den ilk göç yollarına çıkanlar azınlıklar ve gayrimüslimlerdir. Azınlıkların göç hareketi sadece İstanbul’la da sınırı değildir. Anadolu’nun birçok şehrinde bu olgu yaşanır bu dönemde.

HASAN KAYA

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında ulusal bir devlet kurma çabaları, aşırı milliyetçiliği körüklemiş ve yaşanan mali sorunlar aşırılıklara varan uygulamaları gündeme getirmiştir. “1938-1940 yıllarında azınlıkları terörize eden “Vatandaş Türkçe Konuş” kampanyaları” [1] gibi uygulamalarla halkın da gayrimüslimlere tepkilerinin oluşmasına neden olunmuştur. Bu ve buna benzer olaylardan dolayı kısmi göçler de yaşanmıştır. Bu kısmi göçlerden başka toplu göçlerde yaşanmıştır.

“1932’de çıkan bir kanunla, emek-yoğun bazı işlerde sadece Türk olanların çalışması kararı alındı. Bu işler amelelik, kapıcılık, garsonluk, hademelik türünden işlerdi. Kentlere göçü hızlandıracak ve burjuvaziye ucuz işgücü sağlayacak bu karar nedeniyle 35 bin Rum Türkiye’yi terk etti.” [2]

//

Davada, bu iki gün boyunca olanların bilançosu şu rakamlarla açıklandı: 3 ölü, 30 yaralı; 73 kilise, 8 ayazma, 2 manastır, 1 fabrika, 3.584'ü Rumlar'a ait olmak üzere, 5.538 ev ve dükkân... Yargılama sürecinde, Selanik'te Atatürk'ün evinin bombalanmasının bir tertip olduğu açığa çıkar... Çıkar ama ne fayda. Yüzyıllarca bir arada yaşayan İstanbulluların neredeyse tamamına yakını artık göç etmiştir.

//

İlk göç hareketleri ve Türkiye'den ilk göç yollarına çıkanlar azınlıklar ve gayrimüslimlerdir. Azınlıkların göç hareketi sadece İstanbul'la da sınırı değildir. Anadolu'nun birçok şehrinde bu olgu yaşanır bu dönemde. Azınlıklara ve gayrimüslimlere yönelik birçok saldırı olur. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Şükrü Saraçoğlu hükümeti döneminde Almanya'ya yakın bir politika izlenir. Nazi Almanya'sındaki birçok uygulama hayata geçirilir. Varlık vergisi de bu uygulamalardan biridir. Azınlıklara yönelik bu ağır uygulama daha çok Yahudileri hedef alır. Azınlıklara ve gayrimüslimlere yönelik saldırılar, 1955 yılında doruk noktasına ulaşır. Tarihe 6-7 Eylül olayları olarak geçen bu olay Türkiye'nin yüz karası olarak kalır. "6 ve 7 Eylül günü olanların ardından İstanbul'da 279 gün sürecek sıkıyönetim ilan edilir. 27 Mayıs 1960'ta Başbakan Adnan Menderes ve Demokrat Partililer Yassıada'da yargılandılar. Davada, bu iki gün boyunca olanların bilançosu şu rakamlarla açıklandı: 3 ölü, 30 yaralı; 73 kilise, 8 ayazma, 2 manastır, 1 fabrika, 3.584'ü Rumlar'a ait olmak üzere, 5.538 ev ve dükkân... Yargılama sürecinde, Selanik'te Atatürk'ün evinin bombalanmasının bir tertip olduğu açığa çıkar... Çıkar ama ne fayda. Yüzyıllarca bir arada yaşayan İstanbulluların neredeyse tamamına yakını artık göç etmiştir." [3]

Yaşanan bu acı olaylardan çok da ders çıkartılmaz. Bu acı olayların üzerinden daha çok geçmeden, Kıbrıs da yaşanan gerginlik bahane edilerek, 1964'te 12 bin Yunan pasaportlu Rum sınır dışı edildi. Oysa onların Türkiye'de kalması kararı 1930'da Atatürk ve Venizelos tarafından imzalanan bir anlaşmayla garanti altına alınmıştı. Bu insanların da gitmesiyle Türkiye'den ayrılanların sayısı 40 bini buldu. Bu insanların bütün mal varlıklarına, bankalardaki paralarına el kondu. Sadece 20 kilo kişisel eşya ve 22 dolar da para götürmelerine izin verildi." [4]

Yukarıda da belirttiğimiz gibi olaylar İstanbul ve Rumlarla sınırlı kalmaz ve Anadolu'nun birçok şehrinde ve değişik azınlıklara karşı sürer. "1955'te 6-7 Eylül Olayları sonrasında Katolik Gürcüler batı ülkelerine göç ettikleri için bir "Gürcü cemaati" kalmamıştır. Batı'ya göç etmelerinden önce 10 bini aşkın Gürcü'den 500 kadarının kaldığı sanılmaktadır." [5] Karadeniz Bölgesindeki çok sayıda Rum, Gürcü bugün artık yoktur. Aynı şekilde Doğu ve Güney Doğudaki Ermenilerle, Ege ve Akdeniz'deki Rumlar da artık yoklar. Hepsi bu toprakların yerlisi olan bu halklar ya göç etmiş ya da göçe zorlanmıştır.

Anadolu ve Yukarı Mezopotamya'nın en eski inançlarından

biri olan Ezidilik üzerine çok şey bilmiyoruz. Ancak 1980'li yıllarda başlayan ve hızla gelişen bölgedeki dini akımlar yüzyıllardır baskı görmüş Ezidileri vatanlarından etmeyi başardı. "Ulaşılabilen az sayıdaki kaynaktan, bu cemaatin, zaman zaman uğradıkları baskılar nedeniyle yaşadıkları topraklardan, dünyanın değişik yörelerine göç etmiş olduklarını öğreniyoruz. Müslümanlar tarafından ehl-i kitap kabul edilmeyen Ezidiler, Müslüman Kürtler de dâhil olmak üzere pek çok kesim tarafından baskı görmüşler. Türkiye'de 1985 yılındaki nüfus sayımına göre 22 000 kadar olan Ezidi nüfustan bahsedilirken, bugün 450 kişiden bahsedilmektedir. Dünyada ise toplam 150 000 kadar Ezidi olduğu sanılmaktadır. Türkiye'de yaşayanlar Siirt, Batman, Mardin, Nusaybin, Urfa, Hakkâri, Viranşehir ve Midyat'ta yerleşiktirler." [6]

Öteden beri bir din olarak kabul görmeyen ve diğer dinlerden misyonerlerin ısrarla kazanmaya çalıştıkları Ezidiler de göç yollarında karşılaştığımız topluluklardan biri. "Diyarbakır'ın Batman ilçesindeki 24 Ezidi köyü adeta bir hayalet kasaba görünümünde. Gençlerin çoğu ya Almanya'ya ya da Hollanda'ya gitmiş. Kalan Ezidi köylüleri ise geçimlerini oğullarının gönderdikleri parayla sağlıyor. 24 köyde yaklaşık 80 Ezidi yaşıyor." [7]

Yine bu bölgenin en eski haklarından olduğu bilinen Süryaniler de, artık çok az sayıda, bu bölgede yaşamaktadırlar. Özellikle 1980'den sonra göç yollarında gördüğümüz bir topluluk da Süryanilerdir. Öncelikle İstanbul'a göçen Süryaniler şimdilerde Avrupa'nın değişik ülkelerinde, yoğunlukla da İsveç'te yaşamaktadırlar. Tanıdığımız bir Süryani dostumuzun memleketi olan Midyat'ı terk ediş nedeni olarak; artan dini gericiliğin gündelik yaşamda oluşturduğu zorluklar olduğunu anlatması bizi hem utandırmış hem de bu durumdan sonsuz bir üzüntü duymuştuk.

Binlerce yıllık tarihi içinde bütün bu halkların ve inançların bir arada kardeşçe yaşamasının olanaksızlaşması, birbirine bu tahammülsüzlük Anadolu'nun bin bir renkten oluşan mozağının bozulması, renklerini yitirmesi ve sonuçta siyah beyaz kalması anlamına gelmekte.

//

Binlerce yıllık tarihi içinde bütün bu halkların ve inançların bir arada kardeşçe yaşamasının olanaksızlaşması, birbirine bu tahammülsüzlük Anadolu'nun bin bir renkten oluşan mozağının bozulması, renklerini yitirmesi ve sonuçta siyah beyaz kalması anlamına gelmekte.

//

Kaynakça

[1] Radikal Gazetesi 5 Aralık 1999

[2] Radikal Gazetesi 5 Aralık 1999

[3] Zip İstanbul Dergisi, Sayı 112, 01 Mayıs – 16 Mayıs

[4] Radikal Gazetesi 5 Aralık 1999

[5] Devrimci Demokrasi, Yıl: 1 Sayı:15 16–30 Eylül 2001 15 Günlük Siyasi Gazete

[6] Sema Onurlu, Mozaik

[7] Ece Bilgin, Milliyet Yaşam 13 Ekim 2000

Milli bir proje olarak 6-7 Eylül

Viyana kuşatmasından bu yana batıya doğru talan ve fetih seferleri düzenleme gücünü yitiren siyasi akıl, 1915 sonrasının son ve büyük talanını 6-7 Eylül 1955 tarihinde gerçekleştirdi. Bu olay sadece üç gün boyunca şehrin Hristiyan toplumlarının varlıklarını talan etmenin çok daha ötesinde bir anlam taşıyordu.

Şehri İstanbul'a adanan üç önemli tarih var: 29 Mayıs 1453, Sultan 2. Mehmed'in Konstantinopolis'i fethi, 6 Ekim 1923, İngiliz işgal güçlerinin şehri Ankara hükümetine teslim edişi ve 6-7 Eylül 1955, İstanbul'un gerçek anlamda Türkler tarafından ele geçirilmesi.

Bu üç tarih içerisinde sonuçları bakımından en etkili olan şüphesiz ki sonuncusu olmuştur. Ne var ki bunlardan ilk ikisi tarih kitaplarında yer almışken, üçüncüsü olabildiğince unutturulmaya çalışılmıştır. Oysa bugün istenen veya istenmeyen tüm özellikleri

PAKRAT ESTUKYAN

ile var olan İstanbul bu sonuncu seferin eseridir.

1453 yılında sonradan Fatih adıyla anılacak olan Sultan 2. Mehmed şehri ele geçirdiğinde Konstantinopolis ufacık bir isim değişikliği ile Konstantiniye'ye dönüşmüştü sadece. Şehir halkı, savaş esnasında ve sonrasındaki talan sürecinde ölenler hariç, yerli yerinde durmaktaydı. Başta Aya Sofya olmak üzere birkaç kilisenin bu önemli fethin şanı niyetine camiye dönüştürülmesi dışında şehir yine Rum Ortodoks kimliğini korumaktaydı. Sahibi değişmişti sadece.

Ancak burada Osmanlı'nın geleneksel olarak batıya yönelik yayılcılığında, karşısına çıkan herhangi bir şehri fethetmesinden farklı bir durum yaşanmaktaydı. Orta Asya'dan beri işleyen istila geleneğine göre bir kent kuşatılır, uzun kuşatma sonrası direnci kırılır ve işgal edilirdi. Üç gün boyunca talana izin verilir, ardından da şehir haraca bağlanır ve batıya doğru yeni bir akının hazırlıklarına başlanırdı.

Ancak Sultan 2. Mehmed İstanbul'un fethini diğerlerinden ayrı tutarak burayı payitaht yapmak isteyince ortaya farklı bir durum çıktı.

Kabul etmek gerekir ki payitahtın demografik yapısı askeri strateji anlamında çok da tekin olmayacaktı. Şehir ele geçirilmiş, ama nüfusunda, buna bağlı olarak gündelik yaşamında önemli bir değişiklik yaşanmamıştı. Esasen bu toy padişahı o denli rahatsız eden bir durum da değildi. Ne de olsa kendisini Türk soyunun bir temsilcisi, Osmanlı hanedanlığının bir sultanı olmaktan çok yeni Bizans imparatoru olarak görmekteydi. Ancak arka

//

1915 soykırımı ve 1922 nüfus mübadelesi uygulamalarının ardından imparatorluğun bütün şehirlerinde görülen mahalle ayrışmaları İstanbul'da çok daha yakın zamanlara kadar varlığını sürdürdü. Nitekim Osmanlı bakiyesi diye anılan kimi Ortadoğu kentlerinde mahalle ölçekli ayrışma halen devam ediyor..

//

planda kalmakla birlikte genç padişahın kararlarına yön veren akil insanlar, durumu kısa sürede kontrol altına aldılar ve günümüz tarih anlatımını çok da zora sokmayacak çözümler ürettiler.

Bu çözümlerin başında da artık payitaht olan şehrin Rum ahali-sinin nüfus üstünlüğünü görece kendilerine daha yakın buldukları Ermenilerle dengelemek geliyordu. Bizans ve Ermenistan Ortodoks kiliseleri arasında 451 tarihinde toplanan Kadıköy (Kalkedon) konsülünden itibaren devam eden ayrışma iki halkın da birbirine karşı hasmane tutum almalarına yol açmıştı. Bu ayrışmayı değerlendiren siyasi akıl, Bursa Ermenilerinin ruhani önderi Piskopos Hovagim'i Konsatntiniye'ye çağırdı ve Ermeni patriği ilan etti. Dahası, şehrin birtakım Rum kiliselerini de onların kullanımına verdi. Söz konusu karşıtlık kilise uygulamaları anlamında günümüze kadar sürmektedir. Ekümenik Patrikhane Pazar ayinlerinde Ermeniler, Süryaniler, Keldaniler veya Kıptiler gibi doğu kiliselerinin mensuplarına komünyon vermeyi reddediyor. Kimi Ermenilerin hakaret amacıyla dillendirdikleri "Türkiye Ermenileri Patrikhanesi esas olarak bir Türk kurumudur" ifadesi aslında somut ve tarihsel bir gerçeği yansıtmaktadır.

Zaman içerisinde şehrin Türk ve Müslüman nüfusu ne kadar da artsa, İstanbul'un özgün dokusu 1955 yılına kadar varlığını sürdürdü.

1915 soykırımı ve 1922 nüfus mübadelesi uygulamalarının ardından imparatorluğun bütün şehirlerinde görülen mahalle ayrışmaları İstanbul'da çok daha yakın zamanlara kadar varlığını sürdürdü. Nitekim Osmanlı bakiyesi diye anılan kimi Ortadoğu kentlerinde mahalle ölçekli ayrışma halen devam ediyor.

Viyana kuşatmasından bu yana batıya doğru talan ve fetih seferleri düzenleme gücünü yitiren siyasi akıl, 1915 sonrasının son ve büyük talanını 6-7 Eylül 1955 tarihinde gerçekleştirdi. Bu olay sadece üç gün boyunca şehrin Hristiyan toplumlarının varlıklarını talan etmenin çok daha ötesinde bir anlam taşıyordu. Nitekim 1955 sonrasında, gecekondu yapılaşması yolu ile bizatihi şehir talan edildi. Gecekondulaşma, Yeşilçam filmlerinin ucuz romantizmine aldanmadan gözlendiğinde, arazi mafyalarının planlarıyla kotarılan gerçek bir talan operasyonudur. Vitrine konan her ne olursa olsun, gecekondu yoksullara özgü bir hal değil, kafa

koparma dürtüsünün dışavurumudur.

Arazi talanının ardından da kültür talanı yaşandı. O tarihe kadar İstanbul'a dışarıdan gelenler, kentin değerlerine uyum sağlamaya çabalarken, bu yeni dönüşümle birlikte kendi değerlerini İstanbul'a dayatmaya başladılar.

İktidarın seçim yolu ile el değiştirdiği çok partili sistem yapısal bir hastalık olarak popülizmi, halk dalkavukluğunu üretti.

"İstanbul'un taşı toprağı altın" sözü esasen bir deneyimi değil, projeyi ifade etmektedir. Aynen 1915 yılında "Yedi Ermeni kesen cennete gider", "Devletin (ihtiyaca göre gâvurun) malı deniz, yemeyen domuz" sözleri gibi. Bu proje şimdilerde İstanbullu Rumların 1964 yılında '20 dolar ve 20 kilo valiz' limitiyle sınır dışı edilmelerinden sonra işgale uğrayan Tarlabası'ndaki Rum mülklerini talan etmekle meşgul. Üstelik bu operasyonlar sadece Hristiyanlara yönelik de değil. Sulukule'de yaşanan da farklı değildi.

Özetle bugün sadece İstanbul değil, nehirleri kurutarak, siyanürlü madencilikle yeraltı sularını, plansız sanayileşmeyle kentleri ve çevreyi zehirleyerek, ovaları çoraklaştırarak, meraları çölleştirerek ve ormanları yakarak tüm ülkenin doğasını talan eden anlayış açısından 29 Mayıs veya 6 Ekim tarihlerinden çok daha önemli ve anılmayı hak eden bir tarihtir 6-7 Eylül 1955. Aynen Ermenilerin tasfiyesini simgeleyen 24 Nisan 1915, İzmir halkının denize döküldüğü 9 Eylül 1922 veya Rum mübadelesinin imzalandığı 1923 gibi.

Trabzon'da veya İzmir'de 9 Eylül 1922'de sağlanan başarı 30 yıl kadar sonra da İstanbul'da hayata geçirilmiş oldu.

Bu açıdan bakıldığında 6-7 Eylül meselesi geçmişte yaşanmış utanç verici ve unutulması gereken bir olay değil, general Sabri Yirmibeşoğlu veya eski bakanlardan Vecdi Gönül'ün de işaret ettiği gibi ulusal devletimizin harcını pekiştiren olağanüstü başarılı bir milli projedir.

9 Eylül tarihini üniversitelerde, caddelerde, stadyumlarda yaşıtanların, Giresun'a Topal Osman heykeli dikenlerin 6-7 Eylül tarihini görmezden gelmeleri ise tarihin garip bir cilvesi olmalı.

Özetle bugün sadece İstanbul değil, nehirleri kurutarak, siyanürlü madencilikle yeraltı sularını, plansız sanayileşmeyle kentleri ve çevreyi zehirleyerek, ovaları çoraklaştırarak, meraları çölleştirerek ve ormanları yakarak tüm ülkenin doğasını talan eden anlayış açısından 29 Mayıs veya 6 Ekim tarihlerinden çok daha önemli ve anılmayı hak eden bir tarihtir 6-7 Eylül 1955.

En kahraman bakkal: Akın Gıda

1924 yılında kurulan Akın Gıda'yı İhsan Akın ve yeğeni Hüseyin Akın birlikte işletiyor. Dükkandan kazanılan gelirle geçinmek zor olmasına rağmen İhsan Akın, "İnsanlar elli kuruş, bir lira için marketlere gidiyorlar. Ama onları anlıyorum, hayat çok zor" diyor.

ADEM ERKOÇAK

İhsan Akın'ın dedesi Kurtuluş Savaşı'nda, Çanakkale cephesinde hayatını kaybetmiş ve geride öksüz dört çocuk bırakmış. Bu kardeşlerden Mustafa aileye bakmanın sorumluluğunu üstlenmiş ve 11 yaşında Kastamonu'dan İstanbul'a gelmiş. Hangi işlerde çalışmış, nerelerde kalmış bilinmiyor. Tek bilinen ailesine para gönderdiği. Zaman geçtikçe işler biraz yoluna girmiş Haseki'de bir bakkal dükkânı açmış. İsmi "bakkal" ama içinde yok yok. Hangi nedenledir bilinmez yolu Yedikule'ye düşmüş ve 1924 yılında küçük bir dükkân kiralamış.

Üst katında iki katlı küçük bir Ermeni yapısı bulunan bu dükkânda da bakkallık yapmış. "Dükkânın üstünde küçük bir bölme vardı"

diye başlıyor anlatmaya İhsan Akın, “Buraya sadece uzanarak girebilirsin, içinde doğrulup oturamazsın bile. Babam tam 7 sene burada yatıp kalkmış. Ailesini sonra getirmiş. Ermeni sahibinden yukarıdaki evi satın aldıktan sonra. Bu arada evlenmiş de. Onun sayesinde kimseye baş eğmedik. Kendi yamalı elbiseler giyerdi bana takım elbise alırdı. Etrafa karşı mahcup olmayayım diye. Biz iki kardeşiz; bir abim, bir ben. Bize doğruluğu öğretti, hak yememeyi öğretti, fakir fukaraya yardım etmeyi öğretti. Nerede gariban, zavallı ya da okumaya ihtiyacı olan biri var, yardım ediyorum.”

KURBAN’DA BİZ, PASKALYA’DA ONLAR

1942’de doğan İhsan Akın, “Ömrüm, bu dükkânla üstündeki ev arasında geçti” diyor. O zamanlar Yedikule’de Rumlar ve Ermeniler azınlıkta değilmiş. “Komşuluklarının üstüne yoktu. Kapılarda asla kilit olmazdı. Kimin evinde yemek önce pişer, gidip oradan yerdik yemeğimizi. Akşamları kapıların önüne kilimler atılır herkes birlikte çayını içerdi. Kilit milit haşa! Dürüstlük o biçim, hak hukuk o biçim!” diye anlatıyor ve devam ediyor Akın:

“Rahmetli babam zamanında kurban keserdik. Derdi ki ‘Oğlum etin fazlasını gariban Rum var, Ermeni var; onlara verin. Hıristiyan diye onları ayırmayın. Onlar da yılbaşında pandispanya verirlerdi. Ama ne pandispanya! Şimdiki gibi değil. Paskalya’da yumurta dağıtırlardı. Öyle yetiştik biz.”

Bu birliktelik 6-7 Eylül olaylarıyla da etkilenmiş. “Olayların en büyük kaybı bize oldu. Her şeyden önce o nüfusu kaybettik. 100 kişiden 80’i bir yıl içerisinde terk ettiler burayı. Kalanlardansa durumunu düzelten kaçtı gitti. Burada benim çocukluğumdan beri kalan 10-15 kişi ya var, ya yok” diye anlatan İhsan Akın şöyle devam ediyor:

“Zamanında Yunanistan’da bir erkek evleneceği zaman İstanbul’da yetişmiş kız ararlardı. Niye? Burada dürüstlük, doğruluk, temizlik, iffet vardı. Yine de şanslıyım ki o güzel insanlarla yaşadım en azından. Keşke zamanı geri getirebilsek ama mümkün değil.”

//

O zamanlar
Yedikule’de Rumlar
ve Ermeniler
azınlıkta değilmiş.
“Komşuluklarının üstüne
yoktu. Kapılarda asla
kilit olmazdı. Kimin
evinde yemek önce
pişer, gidip oradan
yerdik yemeğimizi.
Akşamları kapıların
önüne kilimler atılır
herkes birlikte çayını
//
içerdi.

‘BİZE HARAM GEREK DEĞİL’

“6-7 Eylül’de çok kişi babam sayesinde kurtuldu” diyor İhsan Akın, “Ama öyle bir insan seli vardı ki karşı koyamazdın. Sen de arada ezilir giderdin. Öyle insanlar gelmişti ki pencere parmaklıklarını bile elleriyle çekip indiriyorlardı.”

Bu vahşi dalga geçince başka bir hareketlenme başlamış. Akın, şu şekilde ifade ediyor: “Bu kez de yağma başladı. Tanıdığım, bildiğim insanları da gördüm. Hiç unutmam, o akşam ben de dışarıya çıktım. Şu kadarcık bir sigara tabakası gördüm yerde. Gümüştü. Aldım, koynuma soktum. Cahillik var ya. Eve geldim ama tedirginim. Babam ‘Hayrola, nereye gittin?’ dedi. Gözü sürekli üzerimde. Göğsümde de biraz kabarıklık belli oluyor. Ben de biraz belli ettim ki ‘O ne öyle?’ diye sordu. Dedim ‘Bir şey değil.’ ‘Çıkart bakayım’ dedi. Gösterdim. ‘Nereden aldın bunu?’ dedi. ‘Böyle böyle’ diye anlattım. ‘Git bunu aldığın yere geri götür’ dedi. ‘Ya baba’ dedim ‘Millet gibi kasaları, paraları götürmedim ki. Alt tarafı bir sigara tabakası.’ Bir tane çaktı bana. ‘Bana haram lazım değil. Buldum, değil. Onun sahibi var’ dedi. Aldığım yere gittim bıraktım. Bırakır bırakmaz bir başkası kaptı.”

KÜRKÇÜ DÜKKANI

Memleketin başına geldiği gibi İhsan Akın'ın başına da onlarca şey gelmiş. Bakkalda babası ve abisi varken inşaat demiri işine girmiş. İyi bildiği bir alan değil ve çok küçük bir sermaye ile yapmaya kalkınca, başarılı olmamış ve o işi bırakmış. Peynir işine girmek istemiş; fakat İran-İrak Savaşı patlayınca piyasa alt üst olmuş. Şansını yine inşaatta denemek istemiş. Ortaklıkla sürdürdüğü bir iki işin ardından Yeşilköy tarafında harabe halde iki ev almış. Bunları onarıp yeni bina dikmek isterken, 1999 depreminde binası hasar görmüş. Konut fiyatları da düşünce büyük zararla işi kapatmış.

En sonunda Kazlıçeşme'de tanıdığı bir deri fabrikasını ziyarete gitmiş. Orada önerdikleri şekilde deri boyama işine başlamış. "Kar kışta eski bir ayakkabıyla deri balyalarını sırtlanarak çalıştım" diyor o günler için. Yine zorlu günler yaşamış. İşleri iyi giderken yine bir ortaklık kurmuş ve sonuç hüsrana. "Her zamanki gibi kürkçü dükkânına döndüm" diyen İhsan Akın'ın en büyük kaybı abisi olmuş. "O ölünce yıkıldım" diyor.

'50 KURUŞU HESAP EDECEK DURUMDA OLANLARA BEN BASIL KIZARIM?'

"Ben anadan doğma bekarım" diyen İhsan Akın'ın rahmetli annesi dermiş ki "Bu keranacıyı evlendiremeyeceğim. Gözüm açık gidecek." "Nasip olmadı" diyor Akın, birkaç kez çok yaklaştığı evlilik için. Sonunda bakkal dükkânını sırtlanması gerekmiş.

Abisinden miras yeğeni Hüseyin ile birlikte bakıyorlar işe. "Bakıyorlar" dedim çünkü temel gıdaların bulunduğu bu dükkândan gelen gelirle geçinmek çok zor artık. İhsan Akın diyor ki "İnsanlar elli kuruş, bir lira için marketlere gidiyorlar. Ama onları anlıyorum, hayat çok zor. Benim elimden bir şey gelmiyor. Bir malın bana geliş fiyatının altında satış fiyatları var marketlerde. Çevremde birkaç tane var bunlardan. İnsanlar çekinerek geçiyorlar buradan ama gerek yok. Bir selam versinler yeter."

Ufak tefek alışverişe gelerek destek olan insanlar da var elbette. Ama Akın'ın elinde çok sayıda anahtar mevcut. Sadece ev anahtarları değil, dükkân komşuları bile çalışanlarına değil ona bırakıyorlarmış anahtarlarını. İhsan Akın "Abim 'Nasıl yaşarsan öyle ölürsün. Doğru yaşa, doğru öl' derdi. Fazlasında gözüm yok.

// İhsan Akın diyor ki "İnsanlar elli kuruş, bir lira için marketlere gidiyorlar. Ama onları anlıyorum, hayat çok zor. Benim elimden bir şey gelmiyor. Bir malın bana geliş fiyatının altında satış fiyatları var marketlerde. Çevremde birkaç tane var bunlardan. İnsanlar çekinerek geçiyorlar buradan ama gerek yok. Bir selam versinler yeter."

Biz yokluğu da yaşadık. Bir ayakkabıyı beş yıl giymişliğim vardır” diyor.

Sabah namazından sonra aıyormuş bakkalı Akın, “Ama kimse var mı, yok. Temizliğe başlıyorum ufaktan. Huyumuz kurusun, akşam yeğenim Hüseyin, sabah ben mutlaka temizlik yaparız. Sanki akşamdan sabaha toz birikecek. Sonra Kuran okurum, herkes için duamı ederim. Öğlene doğru Hüseyin gelir, ben de yukarıya, eve çıkarım” diye devam ediyor.

PARA HIRSI = VİCDANSIZLIK

Bakkaldaki ahşap dolaplara yapıldıkları günden bu yana hiç dokunmamışlar. “Babamın Sirkeci’de marangozluk yapan bir arkadaşı yaptı” diyor İhsan Akın, “Meşe ağacı. El işidir. Sadece bir cilayla kaç yıldır duruyor böyle. Burası yığma bina. Usta da destek olsun diye altlarına demir koyuyor. Ustaya sordum ‘Nasıl taşıyacak?’ şöyle baktı, güldü. Sonra babama dedi ki ‘Kusura bakma Mustafa Efendi, bu seni de gömer, oğlunu da.’”

Akın, o dönemin insanının sağlamlığının işlere de yansıdığını söylüyor bunu anlatarak. “Para hırısı insanları ne hale getirdi” diyor ve “Geçen televizyonda gördüm. Fırınlarda, pastanelerde arta kalan ekmekleri, poğaaları una dönüştüren makineler varmış. Neler atıyorlar içine, küflenmiş ekmekler falan. İnsanları zehirleyerek nasıl para beklersin?” diye soruyor.

BAKKALDA BAKLAVA!

Her zaman temizliğe ve dürüstlüğe dikkat edilen Akın Gıda'nın vitrininde bir bakkal dükkânında görmeye çok alışık olmadığımız tatlı çeşitleri var. Sorduğumda şöyle anlatıyor İhsan Akın:

"Bu baklavalara 40 yıldır aynı yerden, Levent'ten gelir bize. Çok temiz iş yapan ve Levent çevresine dağıtan birinden alıyoruz. Zamanında yardımımız dokunmuş, onun üzerine aksatmadan gelir bu tatlı. Amaç para değil. 19 liraya geliyor bana. 20 liraya satıyorum. Getiren çocuk 'Bizim orada 40 liraya satılıyor' diyor. 1 lira için Levent'ten geldiğine değmez. Ama her şey para değil. Bir hatıra ilişkisi var aramızda."

Günümüzde insanların sadece paradan bahsettiğini anlatan Akın, şöyle devam ediyor: "Diyelim kız istemeye gittin. Hemen ne iş yaptığını, ne kadar para kazandığını, evinin, arabanın olup olmadığını sorarlar. Varsa tamam, kız senin. Ama demezler hiç, bu parayı nasıl kazanıyorsun? Bizim bir kilo gelen tatlımızı alan kutuya diğer baklavalara koy; çoğu 300-400 gram fazla gelir. Şerbeti çektirirler ki ağırlık yapsın. Biz az kazanalım ama helalinden kazanalım."

İhsan Akın, "Bu baklavalara 40 yıldır aynı yerden, Levent'ten gelir bize" diyor.

Rumlarla Ermenilerin çok olduğu dönemlerde bakkala gelen müşteriler, İhsan Akın'ın babasına derlermiş ki, "Mustafa Efendi, bize malın iyisini getir. Pahalı olursa olsun, fark etmez." "Ben o zamanlar çocuğum" diyen Akın, sözlerini şu şekilde sürdürüyor: "Sorardım onlara 'Niye öyle diyorsunuz?' Derlerdi ki 'Bizim midemiz çöp tenekesi değil. Bir kilo yiyeceğime çeyreğini yerim; ama özünü, temizini yerim.'"

İhsan Akın'a önce babasından, sonra da abisinden kalan bu küçük bakkalın geçmişi böyle. Geleceği nasıl olacak bilinmez; ama onlar var oldukları sürece tertemiz ve namuslu olmaya kararlılar. Akın, "Allah der ki 'Yanıma bir insan hakkı yediğinizde, bir de hayvan hakkı yediğinizde gelmeyin.' Biz bunun için uğraşıyoruz, buna göre yaşıyoruz. Bu yaşta elim ayağım tutuyor, kimseye muhtaç değilim. Daha ne olsun!" diyor. Umarım İhsan Akın'ın ömrü bakkalı kadar uzun olur...

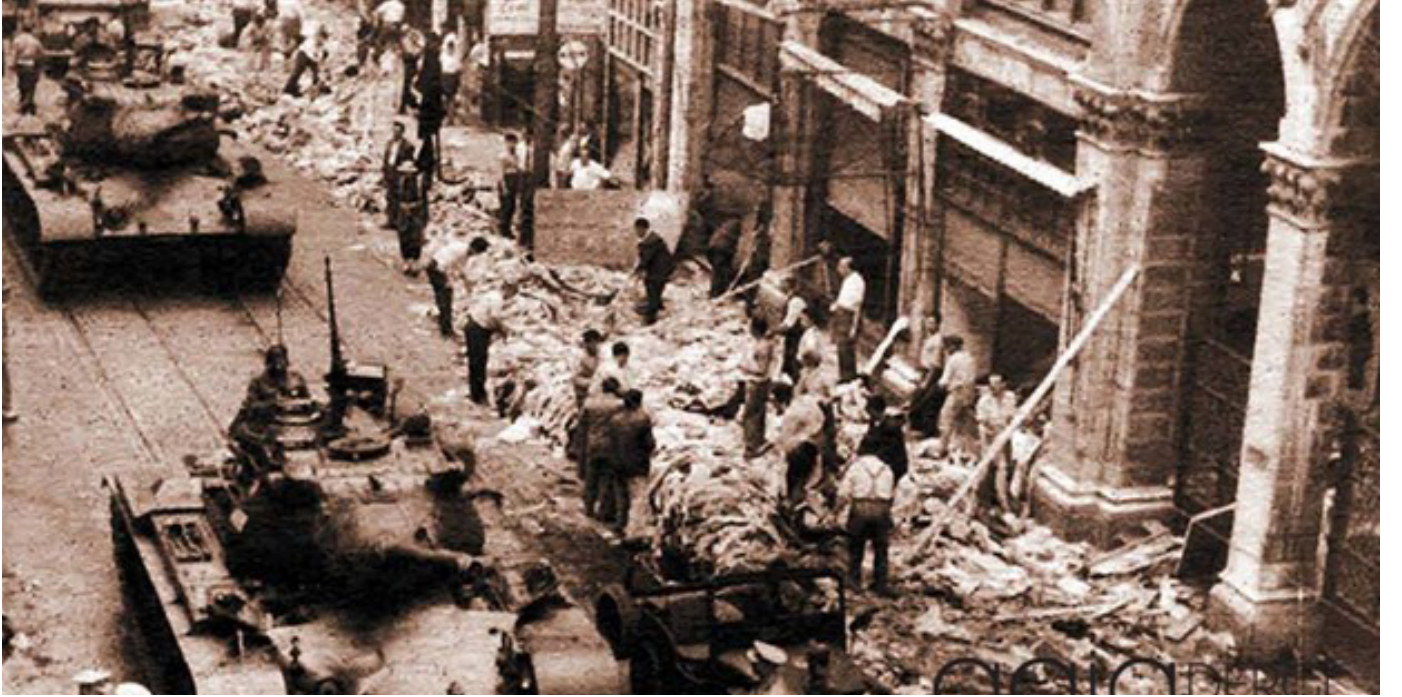
// Rumlarla Ermenilerin çok olduğu dönemlerde bakkala gelen müşteriler, İhsan Akın'ın babasına derlermiş ki, "Mustafa Efendi, bize malın iyisini getir. Pahalı olursa olsun, fark etmez." "Ben o zamanlar çocuğum" diyen Akın, sözlerini şu şekilde sürdürüyor: "Sorardım onlara 'Niye öyle diyorsunuz?' Derlerdi ki 'Bizim midemiz çöp tenekesi değil. Bir kilo yiyeceğime çeyreğini yerim; ama özünü, temizini yerim.'"

6-7 Eylül: Hesabı sorulmayan suçlar kendini tekrarlar

Hepimiz 6-7 Eylül'ü hâlâ yaşıyoruz! Tarihçiler için 1955'de yaşananlar akademik bir uğraş olabilir. Oysa bizler bu ülkede tutunmaya çalışan 'ötekiler' için, o "kırık mezarlıklar", o 'harabeye dönmüş kiliseler', talan ve baskı, günlük alelade olaylar. Türkiye'nin her köşesindeki kültürel mirasımız, devlet politikası sonucunda, çürümeye terk edilmiş, bizzat yıkılmış veya defnecilerin insafına bırakılmış yapılardan oluşuyor.

"Doğduğumuz, büyüdüğümüz, dedelerimizin ve babalarımızın şimdi kırık dökük de olsa mezarlarının bulunduğu bu ülkede kalacağız. Kırık mezarlardan, harabeye dönmüş kilise, okul, dükkân ve evlerimizden yeni bir dünya yaratacağız. Sebat ve cesaretle o harabelerin arasında yine yaşantımızı düzene koyacağız."

GARO PAYLAN

“
Teknik olarak 1955
yılında yaşananlara,
‘pogrom’ diyoruz; kısaca
dinsel, etnik veya siyasi
nedenlerle bir gruba
karşı yapılan toplu
“
şiddet eylemleri.

Embros gazetesinin başyazısından...

Şimdi bir de bunun yanına, aynı dönemde, yani 1955 yılında Türkiye’de kalan bir avuç azınlığa iki gün boyunca sistematik ve planlı bir zulmün uygulandığı günlere ait başka bir alıntıya gidelim:

“6-7 Eylül de bir Özel Harp işidir. Muhteşem bir örgütlenmeydi. Amacına da ulaştı.”

Bu sözler, 6-7 Eylül pogromu sırasında Seferberlik Tetkik Kurulu’nda görev yapan Sabri Yirmibeşoğlu’na ait. O dönem yaptığı bu ‘muhteşem organizasyon’ sayesinde bürokrasinin basamaklarını kademe kademe çıkan Yirmibeşoğlu, 12 Eylül darbesi sonrası Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı, 1984’de Genelkurmay Harekat Dairesi başkanlığı ve nihayetinde Milli Güvenlik Kurulu genel sekreterliği yapmıştır. Daha ‘başarılı’ bir kariyer, herhalde pek az askere nasip olmuştur!

Devlet, elini kire bulaştırmak pahasına kendisine hizmet edenleri mükafatlandırmaktan geri durmaz. Atatürk’ün Selanik’teki evine bomba atarak bu ‘muhteşem organizasyon’un fitilini ateşleyen Oktay Engin de Yirmibeşoğlu gibi ‘parıldamış’, Selanik Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde öğrenciliğiyle başlayan kariyerini 1992-93 yıllarında Nevşehir Valiliği’yle taçlandırmıştır.

Peki ne olmuştu 6-7 Eylül’de? Ve bu neden onca yıl sonra biz azınlıklar, hatta hepimiz için hala önemli?

Teknik olarak 1955 yılında yaşananlara, ‘pogrom’ diyoruz; kısaca dinsel, etnik veya siyasi nedenlerle bir gruba karşı yapılan toplu şiddet eylemleri.

Devlet aygıtından; azınlıklara dönük bu tip eylemlerin olması için çabalamasını, eylem olursa engellemesini ve faillerini yakalayıp en ağır şekilde cezalandırması beklenir.

Peki ya bu suçları bizzat devlet organize ediyorsa?

Siyasetçiler, mağdurun kimliğine bakarak, milliyetçi veya radi-

kal dinci bakışlarıyla suça sessiz kalıp yol veriyorsa...
İşte o zaman, o günlerde nefret objesi yapılanlar gadre uğrar.

Kötülük sıradanlaşır.

Devlet içinde hesap vermeyen zihniyet, bir seri katil gibi suç işlemeye devam eder...

6-7 Eylül 1955'te olan tam da buydu...

Devletimiz bu provokasyonu "Atatürk'ün evi bombalandı" haberiyle tezgahladı. Ardından iki gün boyunca İstanbul ve İzmir'de organize edilmiş linççi gruplar eliyle Rumların, Ermenilerin, Yahudilerin ve diğer azınlıkların malları yağmalandı, kadınlara tecavüz edildi, din adamları darp edildi, ibadethane ve mezarlıklar talan edildi.

Cinayet, tecavüz, yağma, hırsızlığın içinde olduğu bu öykü, Cumhuriyet tarihine bir utanç vesikası olarak geçti. Ancak

“
Cinayet, tecavüz, yağma, hırsızlığın içinde olduğu bu öykü, Cumhuriyet tarihine bir utanç vesikası olarak geçti.”

//

15 Temmuz
darbesinin
öncesinde darbe
şartlarının oluşması
için barış süreci
dinamitlenmeliydi. AKP;
HDP merkezlerinin
yakılması, Suruç,
Ceylanpınar, Ankara Gar
gibi provokasyonların
darbe dinamiğinin
parçası olduğunu
okuyamadı. .

pek çok benzer olay gibi, failleri ceza almadı, tam tersine terfi etti.

Peki bütün bunları bugün neden anıyoruz?

62 yıl önce olmuş kötü bir olayı bugün diline pelesenk etmenin anlamı var mı?

Yok diyorsanız, bu ülkede son dönemde yaşananlara bir daha bakın derim.

On yıl önceki Hrant Dink, Rahip Santoro ve Zirve Yayınevi cinayetleri gibi, 7 Haziran seçimleri öncesi HDP binalarına yapılan saldırılar da, bir ay önceki Neve Şalom Sinagoguna yapılan saldırı da, devletin belli kademelerinin içine olduğu organizasyonlardı.

Bütün bu provokasyonların ortak özelliği 'milli mutabakat' saldırıları olmalarıdır. Devletin yüzeyinde veya derinindeki muktedirler ve muktedir gözüklenler bu eylemleri organize ederek veya sessiz kalarak suç ortağı olurlar.

6-7 Eylül 1955'te iktidar olan Demokrat Parti ve Adnan Menderes, milli mutabakat çerçevesinde işlenen suçun hesabını sormamasının bedelini ağır ödedi. 1960 yılında bir darbe ile devrildi. Darbeciler, 6-7 Eylül 1955 pogromunu planlayan ekip-ti. Menderes'i astılar.

Hrant Dink, Rahip Santoro ve Zirve Yayınevi cinayetleri AKP iktidarı döneminde milli mutabakatla işlendi. Bu cinayetleri aydınlatmayan iktidar on yıldır darbe girişimleri ile boğuşuyor.

15 Temmuz darbesinin öncesinde darbe şartlarının oluşması için barış süreci dinamitlenmeliydi. AKP; HDP merkezlerinin yakılması, Suruç, Ceylanpınar, Ankara Gar gibi provokasyonların darbe dinamiğinin parçası olduğunu okuyamadı. Bu suçlara, Kürt meselesine darbecilerle aynı paralelde baktığı için yol verdi. Sonuçta darbe şartları olgunlaştı. 'Muhteşem bir organizasyon' olarak hazırlanan 15 Temmuz darbe girişimi mucize eseri bertaraf edildi. Ancak paralel kötülük, darbecilerin dayatacağını bildiğimiz cenderenin bir versiyonunu hepimize yaşıyor.

//

Bu mirasın içinde, azınlıklardan her daim biat talep eden, onlar sanki bu ülkenin vatandaşı değil de birer rehineleriymiş gibi işleyen bu kirli çark, bugün de dönmeye devam ediyor. Biat etmezse başına neler gelebileceğini ibadethanelerine saldırarak, adını küfür gibi anarak, tehditler savurarak her daim hatırlatıyor.

Mevzu bahis Ermeni, Süryani, Rum, Yahudi, Kürt olduğunda, sivil asker, AKP CHP fark etmiyor. Hep kötülük üreten, hiç hesap vermeyen zihniyet toplumun da rızasını manipülasyonla alarak yoluna devam ediyor.

Hepimiz 6-7 Eylül'ü hâlâ yaşıyoruz! Tarihçiler için 1955'de yaşananlar akademik bir uğraş olabilir. Oysa bizler bu ülkede tutunmaya çalışan 'ötekiler' için, o "kırık mezarlıklar", o 'harabeye dönmüş kiliseler', talan ve baskı, günlük alelade olaylar. Türkiye'nin her köşesindeki kültürel mirasımız, devlet politikası sonucunda, çürümeye terk edilmiş, bizzat yıkılmış veya definecilerin insafına bırakılmış yapılardan oluşuyor.

Daha iki hafta önce Van'daki kayyımın atalarımın mezarları üzerine tuvalet ve mescit yaptığına bizzat şahit oldum.

Bu mirasın içinde, azınlıklardan her daim biat talep eden, onlar sanki bu ülkenin vatandaşı değil de birer rehineleriymiş gibi işleyen bu kirli çark, bugün de dönmeye devam ediyor. Biat etmezse başına neler gelebileceğini ibadethanelerine saldırarak, adını küfür gibi anarak, tehditler savurarak her daim hatırlatıyor.

Geçenlerde Hayrettin Karaman "Gavurdan Dost Olmaz" başlıklı nefret söylemi dolu bir yazı yazdı. Çoğunluk mahallelerinden bir tepki gelsin diye birkaç gün bekledim. Suç duyurusunda bulunan olmayınca ben yaptım.

Ülke yeniden kötücül bir iktidar tarafından yönetiliyor. Yüz yıldır suç işleyen geleneklerin devamı bütün aktörler bazen ittifaklar kurarak, bazen kavga ederek devleti parselliyorlar.

İşte böyle bir iklimde, biz azınlıklar, Hrant Dink'in tabiriyle güvercin tedirginliğinde yaşıyoruz. Dört kuşaktır başımıza gelenleri hatırlıyoruz.

"Geçmişle yüzleşin!" çağrılarımız, bu coğrafyanın mağdurlarının ruhlarını şad etmek için olduğu kadar, bugüne ve geleceğimize dairdir. İyi biliriz ki, hesabı sorulmayan tüm suçlar kendini tekrarlar.

7 Eylül'de kimse gece olmasını istemedi

6-7 Eylül'e ister yağlamalama, ister münferit bir olay, isterseniz linç deyin, bilançosu ağır oldu bu topraklara, halklara. Kopardı bizleri birbirimizden. Kadim halklar çok yaralandı, acı çektiler, susmak zorunda kaldılar.

EFE BEŞLER

6-7 Eylül olayları 62'nci yıl dönümünde İstanbul Büyükkada'daki Adaevi'nde anma etkinliği düzenlendi. Ada sakinlerinin de içinde bulunduğu yaklaşık 100 kişinin katıldığı etkinlik Gündüz Vassaf, Masis Kürkcügil ve Orhan Türker'in konuşmalarıyla başladı.

Etkinlik, 62 yıl önce yaşananları toplumsal bellekte diri tutmayı hedefliyor. Anmada konuşan Orhan Türker "O gece İstanbul'da yerine konulmayacak bir mal tahribatı oldu" dedi.

Başta Rumlar olmak üzere, azınlıklara (Ermeni, Yahudi) yapılan linç, yağmalama ve tecavüz girişimi olarak tarihe kara bir leke olarak geçmiştir. Bu olaydan sadece devlet değil, aslında toplum da, izleyici (by stander) olarak sorumluydu denebilir. Geniş bir tabana yayılan bu konsensüsün sonucunda 6-7 Eylül olayları yaşandı. Arka-

sında da, acılı aileleri ve yüzleşmekten kaçan koca bir kitle bıraktı. Ve hala da acılar o günkü gibi taptaze...

Geçtiğimiz yıllarda bir TV programında Özel Harp Dairesi eski Başkanı Sabri Yirmibeşoğlu 6-7 Eylül 1955'te yaşananlarla ilgili olarak "6-7 Eylül bir Özel Harp işidir. Muhteşem bir örgütlenmeydi. Amacına da ulaştı." (1) demişti. Bunun Özel Harp Dairesi işi olduğunu düşünürsek basit bir tahrikle açıklanamayacak kadar planlı, sistemli ve düzenli gerçekleştiğini anlayabilir ve görebiliriz. Yaşanan yağmalamalardan, yıkımlardan ve talanlardan doğan maddi zarar bir yana, manevi anlamda ülkenin kozmopolit yapısı tarumar edilmiş ve parçalanmış, aslında birkaç asırdır kuşaklar halinde yaşayan İstanbullu yurttaşlar yavaş yavaş yaşadıkları toprakları terk etmeye başlamışlardı.

'İSTASULİ PASTANESİ BENİM CENNETİMDİ'

Olayın Türk görgü tanıklıklarından Orhan Türker, o günkü durumu şöyle anlatıyor:

"6,5 yaşındaydım olaylar başlarken. 6 Eylül sabaha kadar camların kırıldığını duydum. Sabaha kadar devam etti. Moda'da oturuyorduk. Babam o gün işe gitmedi. Aşağıımızdaki dükkanların birkaçı hariç, çoğu Rumlara aitti. Sadece içlerinden biri Bulgardı. Kırılmadık tek bir dükkan kalmamıştı. Mesela o gün Yorgo'nun fırını yerle bir oldu. Diamando'nun eczanesi, İstasuli Pastanesi vardı, onlar da yerle bir oldu. Bulgar kardeşlerin sütçü dükkanı evleriyle beraber yerle bir oldu. Hatta Türkçeyi Rum aksanıyla konuşan Girit muhaciri Mehmet Efendi'nin de dükkanını harap ettiler.

Benim anılarımda özellikle İstasuli Pastanesi vardı. Benim cennetim bu pastaneydi. Sahibi param olmasa bile bana tatlılarını ikram ederdi. Sonra da babamdan ücretini alırdı. Paskalya zamanında çeşit çeşit tatlılar camekanı süslerdi. "Bir şeyler al" diye tutturmama rağmen babam beni kırmaz İstasuli'den tatlılar alırdı. 'Biz-siz' olayı yoktu o zaman. İstasuli adamın adıydı ve o gün kapıda hüngür hüngür ağladığını gördüm. Sevdiğim ne varsa yandaki sokakta parça parça edilmiş haldeydi. O güzelim kadife şeker kutuları yerlerde, pastalar duvarlara yapıştırılmış, bütün mermer ve camlar kırılmıştı."

6-7 Eylül'e ister yağlamalama, ister münferit bir olay, isterseniz linç deyin, bilançosu ağır oldu bu topraklara, halklara. Kopardı bizleri birbirimizden. Kadim halklar çok yaralandı, acı çektiler, susmak zorunda kaldılar. Yaşanan olaylardan dolayı tedirgin olan azınlıklar yurtlarını terk etmek zorunda kaldı. Zaten bugün de bir avuç Rum kaldı. Sadece Rumlar mı? Ermeniler, Süryaniler ve Yahudiler. Ve hala bugün

// İstasuli adamın adıydı ve o gün kapıda hüngür hüngür ağladığını gördüm. Sevdiğim ne varsa yandaki sokakta parça parça edilmiş haldeydi. O güzelim kadife şeker kutuları yerlerde, pastalar duvarlara yapıştırılmış, bütün mermer ve camlar kırılmıştı //

//

Bu veriler ışığında, geçmişten üzerimize sinen ve bir türlü temizleyemediğimiz zenofobinin ve banal ırkçılığın arsızca ve “özgürce” yaşayabildiğini kanıtladı bu olaylar. Bir daha olmaması için tarihimizle yüzleşmekten başka çaremiz yok.

//

bile bazıları göç etmeyi istiyorlar. O günü hatırlayanların genelde mutabık olduğu düşünce, ‘6-7 Eylül 1955 ile Osmanlı’nın kozmopolit yapısı sonlandırıldı’ diye düşünüyorlar. Devlet eliyle azdırılan milliyetçiliğin acısını maalesef ki sıradan yurttaşlar çekiyor. Kıbrıs adasında yaşanan Yunan ve Türk milliyetçiliğinin çatışması sonucunda toplumda onarılmaz yaralar açıldı. Daha sonra da diğer azınlıklar bu vahşetten ve linçten payını peyderpey aldılar. Peki bu iki günde neler oldu? Dilerseniz utançla andığımız olayların bilançosuna bakalım:

Türk basınına göre 11, Yunan basınına göre 15 kişi öldürüldü. Resmi rakamlara göre 60, gayri resmi rakamlara göre 300 kişi yaralandı. Resmi rakamlara göre 60 tecavüz vakası yaşansa da, yaklaşık 400 kadın korkulardan ve utanmalarından dolayı şikayette bulunmadığı tahmin edilmekte. 4.214 ev, 1004 iş yeri, 73 kilise, 1 sinagog, 2 manastır, 26 okul. Toplam 5.317 mekan saldırıya uğradı.

Tahrip edilen mekanlardan %59’u Rumlara, %17’si Ermenilere, %12’si Yahudilere aitti.

Maddi hasarın, o günün değerine göre 150 milyon – 1 milyar Türk Lirası arasında olduğu tahmin edilmekte. Hasarı yaklaşık 150 milyon TL’yi bulmaktadır; bu rakam, o dönemin 54 milyon Amerikan Doları’na eşdeğerdir. Demokrat Parti hükümeti zarara uğrayıp tescil ettirenlere toplam 60 milyon Türk Lirası civarında tazminat ödedi.

Bu veriler ışığında, geçmişten üzerimize sinen ve bir türlü temizleyemediğimiz zenofobinin ve banal ırkçılığın arsızca ve “özgürce” yaşayabildiğini kanıtladı bu olaylar. Bir daha olmaması için tarihimizle yüzleşmekten başka çaremiz yok. Beraber yaşamı kurmak, barış içinde yaşamak için başta devlete ve topluma büyük bir sorumluluk düşüyor. Kendi tarihimizin hakikatlerinden biriyle yüzleşmek isteyenler için aşağıda referansları da ekliyorum. Umarım bir gün tarihimizle yüzleşip samimi bir şekilde özür dilemeyi becerebiliriz.

Kaynaklar

- 1- [‘Karakutu’ yine ağzından kaçırdı](#)
- 2- [Dilek Güven röportajı: “400 Kadına Tecavüz Edildi”](#)
- 3- [‘6-7 Eylül Olayları \(1\)’](#)
- 4- [Sermayenin Türkleştirilmesi – Sait Çetinoğlu](#)

‘Ermeni PKK’lılar’ söylemi ve 6-7 Eylül korkusu

‘Ermeni PKK’lı’ iddiası 1980’lerin ikinci yarısı ile 1990’ların ilk yarısında hem yetkililer hem de basının gündeminde geniş yer buluyordu. İthamlar sadece Ermenistan ile sınırlı kalmıyor, Türkiye’deki Ermenilere de uzanıyordu.

Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun İstanbul’daki NATO toplantısı sırasında Ermenistan Heyeti Başkanı olan milletvekili Koryun Nahapetyan’ın sorularına verdiği cevaplardan biri “PKK teröristlerinin içinde Ermeniler de var” şeklindeydi. Bu söylem 1990’larda da yaygındı ve Türkiye’deki Ermenileri de hedef alması üzerine dönemin Patriği Mesrob Mutaftyan uyarıda bulunmuştu: “Kışkırtma o kadar fazla ki, biz 6 Eylül’ün ayak seslerini duymaya başladık bile...”

NATO Parlamenterler Asamblesi 62. Genel Kurul toplantılarının hafta sonu düzenlenen oturumlarında Ermenistan Heyeti Başkanı Koryun Nahapetyan’ın çıkışları Türkiye’nin gündemine

SERDAR KORUCU

//

Ermenistan
milletvekili
Nahapetyan'ın soru
sorduğu ilk isim,
Dışışleri Bakanı Mevlüt
Çavuşoğlu IŞİD ile ilgili
yanıtına sert cümlelerle
başlıyordu: "Siz
Ermenistan'dansınız
ben de Türküm.
Ama önce dürüst
olmamız lazım. Hele
siyasetçiysek çok
dürüst olmamız
lazım. Avrupa Konseyi
Parlamenter Meclisi
yıllarımda da gördüm.
Maalesef Ermeni
arkadaşlarımız hiç
dürüst olmuyorlar."

//

oturdu. Katıldığı toplantılarda sorduğu sorular Türkiye'nin yetkilileri tarafından sert karşılandı. Önce Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, ardından ise Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar ile Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Faruk Özlü tarafından...

Ermenistan milletvekili Nahapetyan'ın soru sorduğu ilk isim, Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu IŞİD ile ilgili yanıtına sert cümlelerle başlıyordu: "Siz Ermenistan'dansınız ben de Türküm. Ama önce dürüst olmamız lazım. Hele siyasetçiysek çok dürüst olmamız lazım. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi yıllarımda da gördüm. Maalesef Ermeni arkadaşlarımız hiç dürüst olmuyorlar."

Çavuşoğlu hemen ardındansa sözünü 1990'larda sıkça gündemde yer alan bir çıkış ile devam ettiriyordu: "Yakaladığımız, öldürdüğümüz PKK teröristlerinin içinde Ermeniler de var. Bunları bilgine sunmak isterim"

"Ermeni PKK'lı" iddiası 1980'lerin ikinci yarısı ile 1990'ların ilk yarısında hem yetkililer hem de basının gündeminde geniş yer buluyordu. İthamlar sadece Ermenistan ile sınırlı kalmıyor, Türkiye'deki Ermenilere de uzanıyordu.

Toplum içinde yükselen gerilim üzerine 12 Ocak 1994'te, Tempo dergisinin 3. sayısında Türkiye Ermenileri Ruhani Kurul Başkanı Başepiskopos Mesrob Mutaftyan bir röportaj veriyordu.

Mutaftyan ile röportajı yapan Mine Söğüt, dönemin Türkiye'sindeki atmosferi şöyle anlatıyordu:

"Son günlerde Ermenilerin PKK'yla işbirliği içinde olduğu yolundaki iddialar artmaya başladı. Bir gazetenin öne sürdüğüne göre İstanbul'daki Ermeni Patrikliği PKK'ya gönderilmek üzere yardım topluyordu. Bir başka gazete ise Ermenilerin asıl hedefinin Güneydoğu'da 22 ili kapsayan "Büyük Ermenistan devletini kurmak" olduğunu ve PKK'dan taşeron olarak yararlanıldığını yazıyordu."

İthamların İstanbul'daki Ermeni Patrikhanesi'ne kadar uzanması üzerine yapılan röportajda Patrik Mutaftyan, Türkiye'deki Ermeniler ile PKK arasında ilişki iddiasına şu yanıtı veriyordu:

"Bugüne kadar PKK içinde hiçbir Ermeni yakalanmadı ki. Öyle olsaydı her gün 10 saat televizyona çıkardı. Ortaya bir kanıt koysunlar o zaman biz de inanırız."

Patrik öncelikle basında yer alan yazıların kışkırtıcılığına dikkat çekiyordu:

"Bizim bu ülkeyi terk etmemizi mi istiyorlar acaba? Bugün politikacılar Ermeni düşmanlığını PKK sorununu çözmekte bir unsur olarak kullanıyorlar. Türkiye'deki tek sorun azınlık sorunuymuş gibi göstermek istiyorlar. Oysa İstanbul'da yaşayan Ermenilerin sayısı topu topu 60 bin. Anadolu'dakileri bilmiyorum ama orada da fazla kalmadı. Bu kadar kişi Türkiye için nasıl bir sorun yaratabilir ki?"

Patrik Mutafyan 1990'lar Türkiye'sinde Ermeniler üzerindeki baskıyı da net bir dille anlatıyordu: "Olay şiddete dönüşmeye başladı bile. Geçenlerde Beyazıt Camisi'nde kışkırtıcı bir konuşma yapılmış, bir kesim buraya doğru yürümeye başlamış, yarı yolda polis engellemiş. Ayrıca geçen yazın ortalarında 10'dan fazla Ermeni kilisesine saldırıda bulunuldu. Kiliselerin kapıları, camları kırıldı. Okullarımız taşlanıyor, en kötüsü ayin sırasında galeyana gelen halk kiliselere saldırıyor. Anadolu'da artık "Ermeni" kelimesi küfür yerine kullanılıyor. İstanbul dışında hiçbir Ermeni "Ben Ermeniyim" demeye cesaret edemiyor. Bu olaylar cemaatimiz içinde tedirginliklere yol açmış durumda."

Ve Patrik Mesrob Mutafyan'ın röportajın başlığına da taşınan uyarısı en sonda, bir cümle ile geliyordu: "Kışkırtma o kadar fazla ki, biz 6 Eylül'ün ayak seslerini duymaya başladık bile..."

FB'li Lefter: Göçüp gitti sessiz, sitemsiz

O kadar rahat gol atardı ki onun için “ver Lefter’e, yaz deftere” denilirdi. Ama O Fenerbahçeli idi. Yani anlayacağınız ezeli rakiptendi. Böyle rakibe can kurban; insan ister ki bütün rakipleri, Lefter Küçükandonyadis gibi olsun.

FB, GS'siz, GS, FB'siz nasıl olur? Bu cümle Lefter Küçükandonyadis'in.

YÜKSEL IŞIK

Hatırlamamıza neden olan da, bugün Lefter'in sonsuzluğa göçüş günü olması!

Olağanüstü bir kişiliği, seyir zevki yüksek bir futbolculuğu vardı.

Zarif ayak bilekleriyle şiir gibi çalım atardı; çalımını yiyen tuttuğun

//

Ada'ya gelen Fenerbahçe taraftarı, evinin önüne barikat kurmuş; Lefter'den saldırganların kimliğini öğrenmek için ısrarcı olmuşlardı ama onun cevabı, kısa, yalın ve netti; "tanımıyorum". //

takımda olsa bile!

Her takımın oynatmak, her taraftarın takımında görmek istediği bir futbolcu kişiliğine sahipti.

VURUN ŞU GAVURA!

O kadar rahat gol atardı ki onun için "ver Lefter'e, yaz deftere" denilirdi.

Ama O Fenerbahçeli idi.

Yani anlayacağınız ezeli rakiptendi.

Böyle rakibe can kurban; insan ister ki bütün rakipleri, Lefter Küçükandonyadis gibi olsun.

Hakan Dilek'in anlatımından aktarıyorum:

"Bir gün Lefter'e Galatasaray-Fenerbahçe rekabetiyle ilgili düşüncesini sormuşlar. Küçükandonyadis'in yanıtı net olmuş: 'Galatasaray'sız Fener, Fener'siz Galatasaray olmaz!'."

O "KARA GÜNLER"de, yani 6-7 Eylül olayları sırasında, Büyüka'daki evi, "vurun şu gavura" diye höyküren ırkçı-şovenlerin saldırısına uğramıştı.

Sabaha kadar direnmiş; sabah, Lefter'in evinin basıldığını duyan Fenerbahçelilerin yardıma koşmasıyla saldırganlardan kurtulmuştu.

Ada'ya gelen Fenerbahçe taraftarı, evinin önüne barikat kurmuş; Lefter'den saldırganların kimliğini öğrenmek için ısrarcı olmuşlardı ama onun cevabı, kısa, yalın ve netti; "tanımıyorum".

İNSANLIK ÇOĞALTIR!

Mağdurlar, değişir; saldırganlıklar değişmez; saldırmak için her seferinde bir gerekçe bulurlar.

6-7 Eylül'de saldırganlık nedeni "gavur"luktu; 1978'de Kahramanmaraş'ta "dinsiz Alevi", 1989'da Bulgaristan'da "Türk" olmağı gerekçeleri.

Bugün pek çok yerde "Kürt" olmak, ırkçı-şoven saldırganlık için yeter gerekçedir.

Saldırganlar, öyle "yedi yabancı" da değillerdir.

Lefter'in evine saldıranların pek çoğı, "kapı bir komşuları" idi.

Ama taraftarların bütün ısrarlarına rağmen o isim vermemiş, saldırganları öfkeli taraftarlara ihbar etmemişti; çünkü kelimenin tam anlamıyla bir insandı.

İrkçı şoven saldırganlar yaptıklarından utanmışlar mıdır, bilemem ama Lefter, bizim için hep gurur duyulacak biridir.

Çünkü bütün enerjisini kavgaya karşı barışa; ayrımcılığa karşı birlikteliğe; düşmanlığa karşı kardeşliğe vermişti.

Onun hayatı, insanlığın çoğaltıcı olduğunun kanıtıdır.

"Futbolda gözyaşı dökmesini bilmeyen insan sevinmesini asla öğrenemez" sözü, onun nasıl bir insan olduğunun işaretidir.

Biz de "Taşsız Kral" Metin Oktay'ın, "sol açık" Metin Kurt'un geleneğindeniz; yenilsek de, yensek de Lefter gibi FenerbahÇheli ya da Baba Hakkı gibi Beşiktaşlı bütün futbol emekçilerini, gönlümüzün müstesna yerinde misafir etmekten gurur duyuyoruz.

2012'nin 13 Ocak'ında göçüp gitti; sessiz, sitemsiz.

Rahat uyusun; toprak incitmesin.

Anısına saygıyla.

//
İrkçı şoven
saldırganlar
yaptıklarından
utanmışlar mıdır,
bilemem ama Lefter,
bizim için hep gurur
duyulacak biridir.
Çünkü bütün enerjisini
kavgaya karşı barışa;
ayrımcılığa karşı
birlikteliğe; düşmanlığa
karşı kardeşliğe
//
vermişti.

Nubar Terziyan: Ermeniler polis olabilse tanıyamayacaktık

“Sokağa çıktığım zaman 25 kişi elimi öperse beş kişi yanaklarımı öper. Neden öper? Bana Alyanak soyadını takmışlar. Herkes yalan zannediyor bunu da, bazı inanmayanlar yanağıma mendil sürüp, şunun boyasını çıkaralım da herkese tatlı gözükmesin diyor.”

SÜLEYMAN ÇELİKER

Sinema hayalini ancak 40 yaşında gerçekleştirebilir. Şehzadebaşı'nda manifaturacılık yapan babasının dükkanında çalışmaktadır. Aydın Arakon'un, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Efsuncu Baba romanını filme aktaracağını duyar. Gider çalar kapısını. Filmin yapımcısı Atlas Film'in sahipleri Murat Köseoğlu ve Nazif Duru ile görüşür. Uzun uğraşlardan sonra İplikçi Kirkor rolünü kapmayı başarmıştır.

Küçük bir roldür bu. Ama o sokağa çıktığında 'bir jön edasıyla' yürümektedir artık. Gecesini gündüzüne katıp rolüne çalışma-

//

Aslında hayali büyüyünce polis olmaktır. Sonra anlar vatandaşı olduğu devletin bir Ermeni'yi polis yapmayacağını. Darülbedeyi'ye gitmek ister ama o da olmaz.

//

ya başlar.

Ama arkası gelmez. 1950 yılında beyaz perdede yoktur. Bir yıl sonra ise İstanbul Çiçekleri ile yine Aydın Arakon'un yönettiği İstanbul'un Fethi'nde boy gösterebilir sadece.

Bu filmlerde izleyiciyle kurduğu sıcak ilişki, yönetmenlerin dikkatini çeker. 1952'den itibaren 'her gece elbiselerini özenle hazırlayıp sabahın erken saatlerinde yollara düştüğü' Yeşilçam günleri başlar. Artık her sene, en az 6-7 filmde rol almaktadır. Bunların çoğu küçük rollerdir. 50 yılı aşkın sinema hayatı boyunca da hep küçük kalacaktır rolleri. Çoğu zaman 'yardımcı oyuncu' bile denemeyecek rollerde çıkar izleyicinin karşısına. Ama bunu dert etmez. "Rol ufak da olsa seyircinin gözünde büyütürüm ben" der.

Küçük büyük ayrımı yapmaz ama her rolü de kabul etmez: "Seyirciye kendimi sevdirmek için rolleri ben seçerdim. Zaten simam tatlıdır diye bana hep tatlı rolleri verirlerdi. Siz beni dışarıda görürseniz bu adam hırsızlık yapar, birisine kötülük yapar diye düşünür müsünüz. 64 senedir çalışıyorum filmde. Herkes bana 'iyi adam' diyor, 'tatlı adam' diyor... Hiç kötüyü oynamadım, seyircimin beni filmlerde kötü adam olarak görmesini, öyle hatırlamasını istemedim."

HAYALİ POLİS OLMAKTI

19 Mart 1909 yılında İstanbul Kumkapı'da dünyaya gelmiştir. Bakırköy Bezezyan Lisesi'nde okuduğu günlerde başlar tiyatroya. Ermeni gençlerin kurduğu Gençler Temaşa Heyeti'yle gösteriler sunarlar.

Aslında hayali büyüyünce polis olmaktır. Sonra anlar vatandaşı olduğu devletin bir Ermeni'yi polis yapmayacağını. Darülbedeyi'ye gitmek ister ama o da olmaz.

Bir yandan manifaturacılık yaparken akşamları, arkadaşlarıyla kurduğu amatör tiyatro grubuyla oyunlar sergiler. Kıt imkanlarla yapmaktadırlar bu işi. Hamlet için kurukafa gerektiğinde mezarlıktan kurukafa çalarlar. Tiyatronun sadece oyuncusu değil, biletçisidir aynı zamanda. Kazandıkları parayı aralarında bölüşürler

Asıl soyadının 'Alyanak' olduğunu söyler. Ama oğlu soyadlarının kendisinin de halen kullandığı 'Alyanakziya' olduğunu belirtiyor.

Sinemaya başlayınca Alyanak soyadını kullanmaz. O dönem tanınmış bir oyuncu olan sinemanın emektarı İhsan Alyanak'la karıştırılmak istemediği için soyadını değiştirdiğini anlatır oğlu Berç Aylanakziya bir yerde. Başka bir yerde ise bunu, o dönem Türk sinemasının ünlü rejisörlerinden biri Ermeni asıllı Arşavir Alyanakyan'la karıştırılmamak için yaptığını söylemektedir.

ERMENİ KİMLİĞİNİ GİZLEMEDİ

Terziyan Osmanlı tiyatrosuna emeği geçen Ermeni asıllı bir oyuncunun soyadındır. Bu yüzden Ermeni kimliğini de vurgulayan bu Terziyan soyadını seçer.

Sami Hazinses, Kenan Pars ve diğer meslektaşlarının aksine Yeşilçam'da Ermeni kimliğini gizleme gereği duymadan var olan tek oyuncudur.

Sadece filmlerin değil Yeşilçam'ın da babasıdır Ayhan Işık, Yılmaz Güney 'baba' diye hitap eder kendisine: "Babam beni bir sabah yanında film setine götürdü. Yılmaz Güney babama 'Tonton baba elindeki parayı havaya at' diye bağırdı. Belinden silahını çekti ve havaya fırlatılan paraya nişan alıp tam ortasından vurdu."

Oğlu Berç Alyanakziya aktarıyor bunları. Yılmaz Güney öldüğünde çok üzüldüğünü de. Diğer büyük üzüntüsünü ise Ayhan Işık'ın ölümüyle yaşar. Hem de iki kere... Ayhan Işık 1979 yılının Haziran ayında henüz 50 yaşındayken beyin kanamasından ölünce Hürriyet gazetesine şu ilanı verir:

"Oğlum Ayhan, Dünya fanidir ölüm herkese nasip ama, sen ölmedin, zira geride bıraktığın bizlerin ve milyonların kalbinde yaşıyorsun. Ne mutlu sana.

Ayhan Işık ona "baba" diye hitap ederdi.

Çok kısa oldu senin için hayat. Ruhuna Fatiha nur içinde yat.
Amcan: Nubar Terziyan"

//

**Terziyan Osmanlı
tiyatrosuna emeği
geçen Ermeni asıllı bir
oyuncunun soyadıdır.
Bu yüzden Ermeni
kimliğini de vurgulayan
bu Terziyan soyadını
seçer.**

//

"Aydınları içeri
tıkabilirsiniz; fakat
kitapları dünyanın
bir ucuna gitmiş bir
kere, yok edemezsiniz.
Özgürlüğü haykıranın
dilini koparabilirsiniz,
fakat daha evvel
konuştukları evrene
dağıldı artık,
silemezsiniz."

Bir nebze de olsa acısını dindirmeye çalışmıştır. Ama ertesi gün aynı gazetenin aynı sütunlarında şu ilanı görecektir:

"ÖNEMLİ BİR DÜZELTME 'Amcan Nubar Terziyan' imzasıyla çıkan ilanla sevgili varlığımız AYHAN IŞIK'IN hiç bir ilişkisi yoktur. Akrabalar verdiğimiz aile ilanında isim isim ve teker teker bildirilmiştir. Görülen lüzum üzerine üzüntüyle duyuruyoruz. AİLESİ"

Oğlu Berç Alyanakziya o günleri şöyle anlatıyor: "Babam Ayhan Işık'ın ölümüyle çok sarsılmıştı. O ilan sonrası hem daha büyük bir acı hem de derin bir kırgınlık yaşadı."

Hüngür hüngür ağlar. "Bu iş böyle olmayacak" der ve ertesi gün gazeteye bir düzeltme gönderir. Ayhan Işık'ın gerçek soyadı Işıyan'dır. Ailesi 'Ermeni zannedilmesinden korktuğu için' vermiştir bu ilanı.

Sadece bu ilan mı? Türkiye'nin Ermenilere reva gördüğü bir çok acıya o da maruz kalmıştır. 1941 yılında Yirmi Kur'a Nafia Askerliği için tekrar 'vatani görev'e çağrılır. İstanbul'un çeşitli yerlerinde tamamlayacağı 'ikinci askerliği' 14 ay sürer. Anılarında bu durumu anlatır ama üzerinde pek durmaz. Ne bir şikayet ne de eleştiri: "Sene 1941, herkes gibi bizler de tekrar vatani vazifeye çağrıldık... Askerlik şubesine gidip teslim oldum. Dağıtımda beni Boğaziçi'ne sevk etmişlerdi, evvela Bentler, daha sonra Zekeriya köy ve sonunda Gümüşdere."

//

Osmanbey'de zemin kattaki evinde oturmuş keyifle gazete okurken, gözü dönmüş bir gürhunun sesleriyle irkildiğini anlatır. Çığrından çıkmış kalabalığın bayrak asmayan evlerin, dükkanların camlarını kepenklerini yere indirip her yeri talan ettiğini anlatır.

6-7 EYLÜL'ÜN TAM ORTASINDA

1955 yılında, 6-7 Eylül talanının da tam içinde bulur kendini. Anılarında bütün detaylarıyla anlatır yaşadıklarını. Osmanbey'de zemin kattaki evinde oturmuş keyifle gazete okurken, gözü dönmüş bir gürhunun sesleriyle irkildiğini anlatır. Çığrından çıkmış kalabalığın bayrak asmayan evlerin, dükkanların camlarını kepenklerini yere indirip her yeri talan ettiğini anlatır. Kapıcı kendi apartmanlarına bayrak çektiği için kendi evlerindeki bayrağı kaparak karşıdaki kırtasiyeci arkadaşının dükkanına astığını, sonra aklına Balıkpazarı'nda oturan kız kardeşinin geldiğini, bir bayrak daha bulup onun evine asmak için yola çıktığını, yolda gözü dönmüş kalabalığın ortasında kaldığını, adını vermeden bir 'ibadethane' diye söz ettiği Aya Triada kilisesinin yakılmasını küçük kurnazlıklarla engellediğini, sonra sabun, sigara, makyaj malzemesi ne buldularsa çuvallara doldurmuş, yeni kıyafetleri üst üste giymiş talancı gürhulla birlikte gözaltına alınıp nezarethaneye götürüldüğünü, bir müddet sonra yandan çarklı bir vapura doldurularak Selimeye Kışlası'na doğru yola çıkarıldıklarını, denize atlayıp kaçmak istediğini ama son anda fark edildiğini, vapur iskeleye yanaşınca makine dairesine saklandığını, ortalık sakinleşince kendisini filmlerinden tanıyan bir gemi çalışanıyla birlikte vapurdan çıkarak kurtulduğunu tüm detaylarıyla anlatır.

Anlatır ama bu yaşadıklarının azınlıkları hedef alan 6-7 Eylül olaylarının bir parçası olduğundan hiç söz etmez. Yaşadığı sıradan bir maceraymışçasına anlatır geçer.

MUTLULUĞUN TANIMI

Soyadını al yanaklarından aldığı anlatır.

Tüm bunlara rağmen şikayet etmeden yaşamıştır. “Doğduğum memlekette kendimi sizlere sevdirdim, paradan ziyade sempatinizi kazandım” der. Mutluluğu ise şöyle tanımlar: “Şu oturduğum kat ve öldükten sonra gömülmek için bir mezar. Bir katım var oturuyorum, gömüleceğim yeri de biliyorum. Bundan daha büyük mutluluk olur mu?”

Polis de olsa patron da, bahçıvan da manav da hep şefkatli, hep sevimli, hep anlayışlı, nur yüzlü bir insan olarak görünür perde de. Evinde ise mazbut bir baba olduğu bilgisini veriyor oğlu Berç Alyanakziya: “Babam kendini sert gösteren bir insandı, beni hiçbir zaman uyanırken sevmemiştir.”

Oğluyla kuramadığı ilişkiyi torunuyla kurmuştur ama. Karin Alyanakziya ise şunları anlatıyor: “Ekrandakinden çok daha farklı biriydi. Sürekli çalışırdı. Mutfağa girer yemekler pişirirdi. Semt pazarına gitmeyi, muziplikler yapmayı severdi. Pazarda insanların arkasından yaklaşır, şakalar yapardı, çocuktum, utanırdım, anlamazdım. Bir gün misafirlğe gidilecekti. Bir paket aldı, küçük küçük kesilmiş ciğerleri pudra şekerine buladı, lokum diye. Gerisini siz düşünün...”

SOKAĞA ADINI VERMEK İSTEYİNCE

İşinde, evinde bir insan olarak yaşamıştır 85 yıl boyunca. 1936 yılında evlendiği eşi Katerin'i 1972 yılında kaybeder. Ömrünün son günlerine kadar her hafta mezarını ziyarete gitmiştir. Yaşlandıkça aksar bu ziyaretler. En son gittiğinde “Yavrum, kusura bakma, fire verdim ama nasılsa toptan geleceğim, yerim senin yanın” der. Bundan kısa bir süre sonra 14 Ocak 1994 günü Büyükdere'deki Sevimli sokakta kirada kaldığı evde hayata gözlerini yumar. Bu sokağa ailesi ve sevenlerinin Nubar Terziyan adını vermek için yürüttüğü çabaya İstanbul Büyükşehir Belediyesi, “Postacılar adresleri karıştırıyor. Faturalar yanlış yere gidiyor” diyerek uzun süre direnir. Sevenlerinin mücadelesi sonucunda ölümünden, yaklaşık 10 yıl sonra yaşadığı sokağa adı verilir.

Bir asra yaklaşan ömründe 500'den fazla filmle, kuşaklar boyu

milyonlarca insanın içini ısıtmıştır. “Çok para kazandınız mı?” sorusunu anlamsız bulur: “Çok param olsaydı ne yapacaktım? Hadi tutun bir araba alacaktım, o da kapının önünde duracaktı. Belki de hırsızlar lastiklerini sökecekti. Şimdi köşeye çıkıp dolmuş beklerken önümden kim geçse, ‘Buyrun Nubar Bey’ deyip arabasına davet ediyor. Parası olanın bir, bilemedin iki arabası olur. Ama gönül insanı olursanız bütün her şey sizindir. Sine-mada parayı starlar kazanır. Biz o çok para alanların çevresini sarar onların biraz daha şöhrete kavuşmasını sağlarız.”

SON ROLÜNDE KENDİNİ OYNADI

Yavuz Turgul’un 1990 tarihli Aşk Filmlerinin Unutulmaz Yönetmeni’nde yine kısa bir sahnesi vardır. Bu kez kendini oynar. Musalla taşının üstünde bir tabut... Cenaze namazında onunla birlikte sadece 5 kişi vardır. Gider o da saf tutar herkesle birlikte ellerini açarak dua etmeye başlar. Bu sırada Şener Şen ona döner:

-Nubar.

-Ne?

-Sen Ermeni değil misin?

-Ermeniyim?

-Namazda ne işin var?

-Napiyım, cemaat o kadar az ki adama ayıp olacak...

Ardından sahne değişir ve perdeye tabutu omuzlarında taşıyan Sami Hazinses ile Cevat Kurtuluş’un gölgesi düşer...

Kaynakça

-Ne İdim Ne Oldum, Nubar Terziyan, İletişim Yayınları, 2014

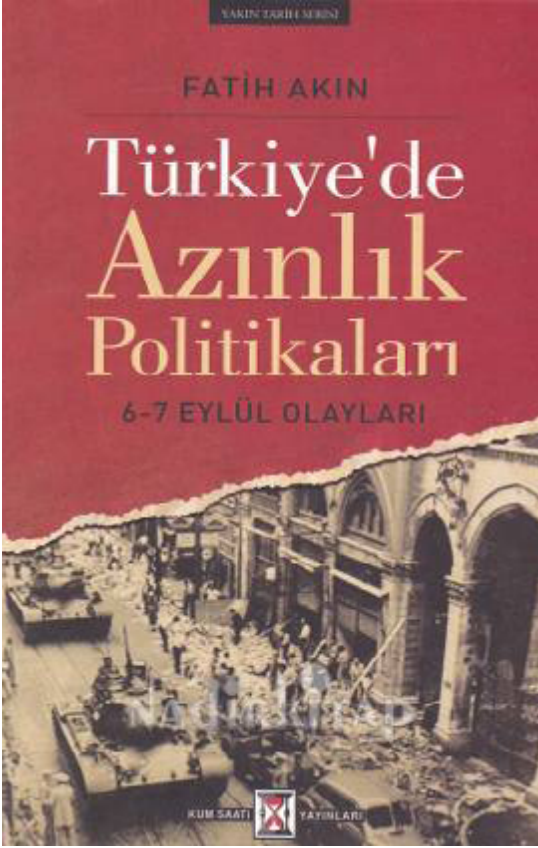
-[Terziyan’ın oğlu 30 yıllık dramı anlattı](#)

-[İyi ki doğdun Nubar Terziyan](#)

-[Yeşilçam’a yarım yüzyıl emek verdi](#)

Kitaplarda '6-7 Eylül'...

Türkiye'de Azınlık Politikaları ve 6-7 Eylül Olayları

Yazar: **Fatih Akın**

Yayınevi: **Kum Saati Yayınları**

Baskı Yılı: **2006**

Sayfa Sayısı: **288**

Salkım Salkım Asılacak Adamlar

Yazar: **Aziz Nesin**

Yayınevi: **Nesin Yayınevi**

Baskı Yılı: **1987**

Sayfa Sayısı: **144**

YİĞİT OKUR
HULKİ BEY VE
ARKADAŞLARI

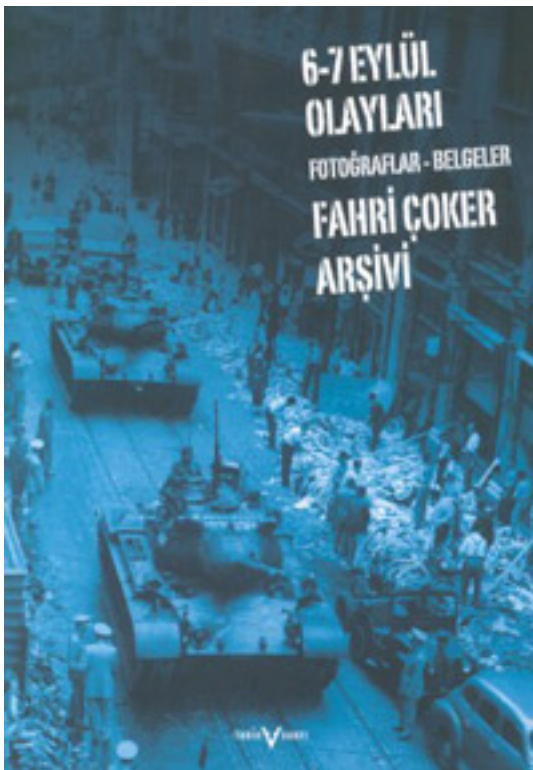
Hulki Bey ve Arkadaşları

Yazar: **Yiğit Okur**

Yayınevi: **Can Yayınları**

Baskı Yılı: **2016**

Sayfa Sayısı: **325**

**6-7 Eylül Olayları Fotoğraflar-
Belgeler**

Hazırlayan: **Fahri Coker**

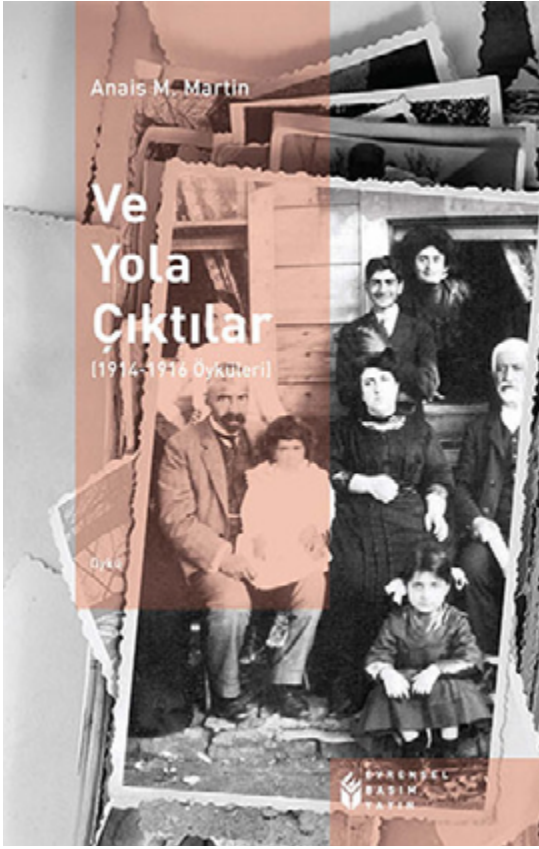
Yayınevi: **Tarih Vakfı Yurt Yayınları**

Baskı Yılı: **2005**

Sayfa Sayısı: **440**

Kitaplarda '6-7 Eylül'...

Ve Yola Çıktılar

Yazar: **Anais M. Martin**

Yayınevi: **Evrensel Basım Yayın**

Baskı Yılı: **2015**

Sayfa Sayısı: **128**

Nubar Terziyan
"Ne idim
ne oldum..."

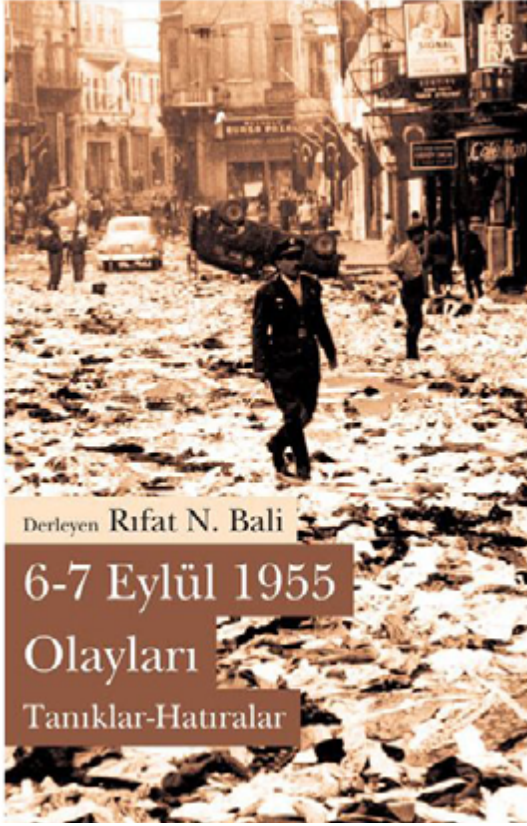
"Ne İdim Ne Oldum..."

Yazar: **Nubar Terziyan**

Yayınevi: **İletişim Yayınları**

Baskı Yılı: **2014**

Sayfa Sayısı: **160**

6-7 Eylül 1955 Olayları Tanıklar-Hatıralar

Derleyen: **Rıfat N. Bali**

Yayınevi: **Libra Kitapçılık ve Yayıncılık**

Baskı Yılı: **2012**

Sayfa Sayısı: **356**

6-7 Eylül Olayları / Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında

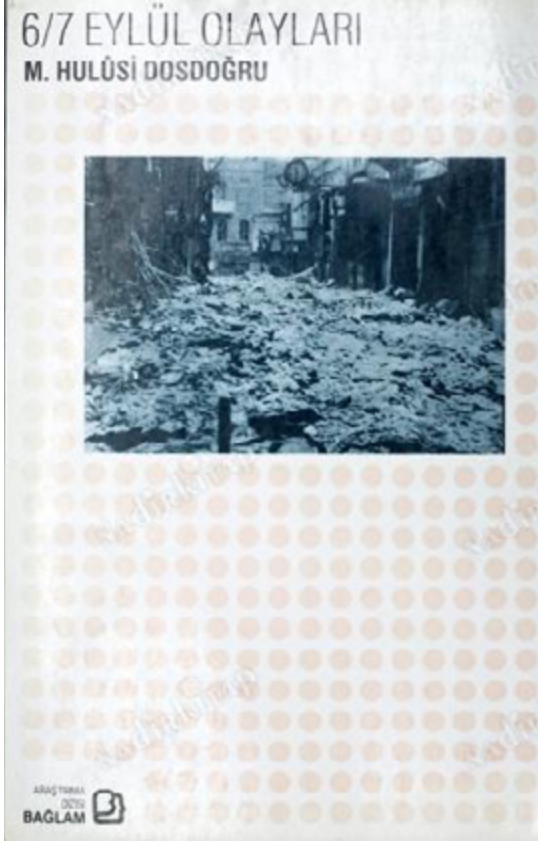
Yazar: **Dilek Gürven**

Yayınevi: **İletişim Yayınları**

Baskı Yılı: **2017**

Sayfa Sayısı: **239**

Kitaplarda '6-7 Eylül'...

6 / 7 Eylül Olayları

Yazar: **M. Hulûsi Dosdoğru**

Yayınevi: **Bağlam Yayınları**

Baskı Yılı: **1993**

Sayfa Sayısı: **392**

Dimitrios Kalumenos'un Objektifinden 6/7 Eylül 1955 - 1.Cilt

Hazırlayan: **Serdar Korucu**

Yayınevi: **İstos Yayınları**

Baskı Yılı: **2015**

Sayfa Sayısı: **136**

Kitaplarda '6-7 Eylül'...

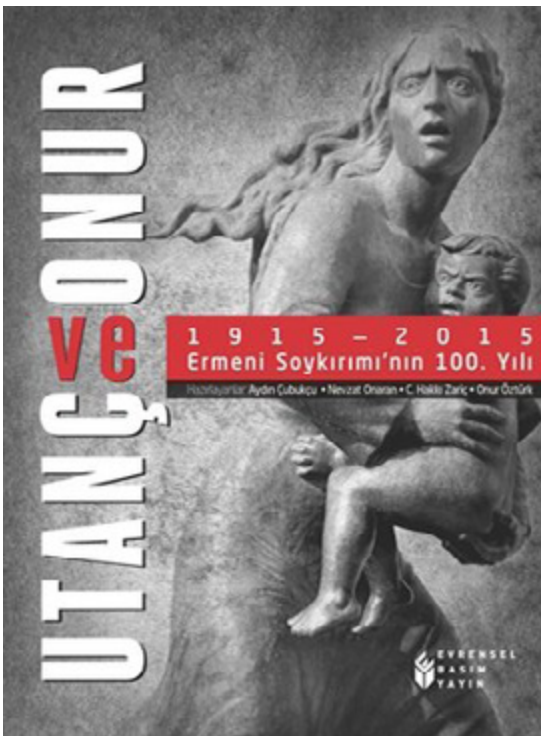
Güz Sancısı

Yazar: **Yılmaz Karakoyunlu**

Yayınevi: **Doğan Kitap**

Baskı Yılı: **2008**

Sayfa Sayısı: **230**

Utanç ve Onur 1915 - 2015 Ermeni Soykırımı'nın 100. Yılı

Hazırlayan: **Nevzat Onaran, Onur Öztürk, C. Hakkı Zariç, Aydın Çubukçu**

Yayınevi: **Evrensel Basım Yayın**

Baskı Yılı: **2015**

Sayfa Sayısı: **392**